

6 juli 1966

51e jaargang, no. 2549

verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

INHOUD

Vakantie geboekt? 695

Prof. Dr. Ir. J. Goudriaan:

Het Verslag-Ossola (II)..... 696

Dr. E. H. F. van der Lely:

Technologische revolutie en
economisch bestel 702

P. Hovart:

De Belgische zeevisserij 1955-
1965 706

Drs. G. F. van der Puil:

Amerikaanse dollarleningen
op Europese kapitaalmarkten 709

Boekbespreking:

J. M. Vecht: Onderneming en
jaarverslag (bespr. door H. H.
M. Foppe) 710

Prof. Dr. C. D. Jongman:

Geld- en kapitaalmarkt..... 711

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

Vakantie geboekt?

ER is een categorie vakantiegangers, die welbewust niets te lezen meeneemt. Optimisten dus. Er is een tweede groep welke wat lectuur pleegt mee te nemen „voor regenachtige dagen”. In deze opvatting vormt het boek een armzalig surrogaat voor gemiste vakantiegenoegens. Er is een derde categorie die in stilte op enkele minder mooie dagen rekent ten einde een excuus te hebben in de meegenomen boekenvoorraad te duiken. En ten slotte zijn er die vakantiegangers die boek en zon weten te combineren en er op deze wijze in slagen hun „lectuurachterstand” wat in te lopen. Met uitzondering van de eerste groep zijn voor al deze soorten vakantievierders de volgende regels bestemd, waarin wij een vijftal boekjes noemen die zeer geschikt zijn voor allen, die hun toevlucht niet alleen willen zoeken bij Simenon of Graham Greene, maar ook in hun vakantie graag wat willen lezen „waarvan zij iets kunnen meenemen” (de utiliteitsdwang van de Nederlander is, zoals men weet, sterk ontwikkeld, zo sterk dat hij vaak over het hoofd ziet dat ook van belletrie en zelfs ontspanningslectuur wel eens wat valt „mee te nemen”). Omdat wij er toch maar gemakshalve van zijn uitgegaan dat men in zijn vakantie neigt tot een iets grotere geestelijke luiheid dan normaal, kozen wij die boekjes die behalve gering in omvang (en in prijs) ook vlot en goed leesbaar zijn en die elk voor zich over één bepaald onderwerp een vrij volledige doch beknopt gehouden informatie aandragen.

Wij beleden reeds eerder onze persoonlijke voorkeur voor de Fibulareeks van uitgeverij C. A. J. van Dishoeck, een serie populaire doch/en goed geschreven boekjes voor „ieder die plezier aan de geschiedenis wil beleven” en wie wil dat nu niet? De deeltjes bevatten veel illustratiemateriaal, voornamelijk afdrukken van oude prenten en facsimile's van oude oorkonden en handschriften. De schrijfster van *De gilden, theorie en praktijk*, Mej. Dr. I. H. van Eeghen¹⁾, tracht in het ideaalbeeld van het gildewezen, zoals dat nog vaak wordt geschilderd (de jeugdige leerling die het na jaren van hard werken en leren tot gezel weet te brengen en nog later zelfs tot gildemeester, dit alles ondanks Hoekse en Kabeljauwse Twisten, ondanks belegeringen en Zwarte Pest, ondanks Kruistochten en roofridders, kortom ondanks Joh. C. Kievit), enige verfijning aan te brengen en laat zien dat theorie en praktijk nogal eens botsten, zulks aan de hand van Amsterdamse voorbeelden. De schrijfster geeft eerst een algemene geschiedenis van de Amsterdamse gilden en belicht vervolgens enige gilden afzonderlijk. Met name het hoofdstukje over het chirurgijnsgilde lasen wij met veel genoegen.

Een ander deeltje in diezelfde Fibulareeks, *Handel in de Gouden Eeuw* door Dr. H. Klomp maker²⁾, geeft een overzicht van de activiteiten van de Nederlandse kooplieden in de zeventiende eeuw, vanaf de walvisvangst bij Groenland tot de beurdiensten op de grote rivieren. Een aardig, zij het wat schools aandoend boekje. Hoe de uitgever calculeert is ons een raadsel, maar beide deeltjes — wij zeiden het reeds: goed uitgevoerd en aardig geïllustreerd — kosten slechts f. 5,90.

Een internationaal vooraanstaande uitgeverij is het Amerikaanse bedrijf Prentice-Hall. Een van haar initiatieven van de laatste jaren is het uitbrengen van series kleine, ca. 100 bladzijden tellende, boekjes waarin de belangrijkste problemen van een bepaald studieveld en de huidige stand van zaken van de wetenschap dienaangaande door vooraanstaande vakspecialisten worden samengevat. Voor ons ligt een tweetal uitgaven in haar in 1964 gestarte reeks „Foundations of Modern Economics”.

James S. Duesenberry (van Harvard) schreef *Money and Credit: Impact and Control* ³⁾. Hierin komen o.a. het Amerikaanse Federal Reserve System ter sprake en de middelen die het ten dienste staan om controle uit te oefenen op de geldvoorraad en op de handelsbanken. Ook de rol van andere partijen op de kapitaalmarkt wordt besproken, zo ook de controverse rond de Amerikaanse monetaire politiek. Peter B. Kenen (Columbia University) beziet in *International Economics* ⁴⁾ de internationale handel en beleggingen in hun invloed op de allocatie der schaarse middelen en op de internationale welvaart; behandeld worden voorts handelspolitiek, handelsbalans en vreemde-valutamarkt, internationale betalingen, de rol van het goud en van de Amerikaanse dollar als reservevaluta's. Al zijn deze boekjes nu al weer twee jaar geleden verschenen, zij vormen — zeker in deze tijd, waarin de Amerikaanse betalingsbalansproblematiek veler belangstelling geniet — een goed middel om kennis te nemen van de (Amerikaanse) visie van twee vooraanstaande economen.

Eveneens van een Amerikaanse econoom is een boekje dat blijkens de titel niet minder dan de boutte stelling poneert dat de wereldeconomie op een tweesprong is aangeland ⁵⁾. Nu kan men natuurlijk opmerken dat het bedrijven van economie voortdurend kiezen betekent en zo bezien niets anders is dan op twee-, drie- of x-sprongen arriveren, maar de scherpe controversen van de laatste jaren tussen de diverse landenblokken over de richting waarin de organisatie van de internationale economische en monetaire betrekkingen moet evolueren, alsmede de „proliferatie” die het aantal internationale economische instellingen heeft ondergaan, rechtvaardigen inderdaad wel een dergelijke probleemstelling. Johnson behandelt in drie gedetailleerde hoofdstukken resp. de internationale monetaire organisatie, de internationale handelsovereenkomsten en -regelingen en de specifieke problemen van de ontwikkelingslanden. In nauwelijks 100 bladzijden over drie nauw verwante en ingewikkelde terreinen van de economische wetenschap gedetailleerd te werk willen gaan, houdt noodzakelijkerwijs in dat men andere, dikwijls belangrijker details verwaarloost. Daaraan is ook Johnson niet ontkomen, zoals bijv. specialisten op het terrein van de ontwikkelingshulp — waarschijnlijk tot hun ergernis — zullen merken.

dR

¹⁾ Dr. I. H. van Eeghen: *De gilden, theorie en praktijk*, Fibulareeks 5, C. A. J. van Dishoeck, Bussum 1965, 152 blz., f. 5,90.

²⁾ Dr. H. Klomp maker: *Handel in de Gouden Eeuw*, Fibulareeks 13, C. A. J. van Dishoeck, Bussum 1966, 128 blz., f. 5,90.

³⁾ James S. Duesenberry: *Money and Credit: Impact and Control*, Foundations of Modern Economics Series, Prentice-Hall, Englewood Cliffs N.J. 1964, 117 blz., \$ 1,50.

⁴⁾ Peter B. Kenen: *International Economics*, Foundations of Modern Economics Series, Prentice-Hall, Englewood Cliffs N.J. 1964, 120 blz., \$ 1,50.

⁵⁾ Harry G. Johnson: *The World Economy at the Crossroads; A Survey of Current Problems of Money, Trade and Economic Development*, Clarendon Press: Oxford University Press, Oxford 1965, 106 blz., 15 sh.

(I. M.)

**VERGADEREN - CONFEREREN
STAFBESPREKINGEN**

- IN HET CENTRUM VAN HET LAND
- IN EEN VOLKOMEN RUSTIGE OMGEVING
- ZALEN VOOR 10-20-50-100-200 PERSONEN

GEEN PARKEERPROBLEEM

HOTEL DE WAGENINGSE BERG
Rôtisserie Belmonte - Indisch restaurant - Bar

Het Verslag-Ossola

Elke fabricage van papieren reserves heeft in welvaart tussen rijke en arme landen

1

DE opdracht aan de commissie-Ossola was uitdrukkelijk beperkt tot een onderzoek naar de schepping van nieuwe papieren reserves door een groep van landen, door het I.M.F. of door een combinatie van deze twee methoden. Men mag de commissie dus niet verwijten dat zij zich strikt aan deze begrenzing heeft gehouden. Maar in haar opdracht stond ook (sub 2, alinea 2):

„In elucidating the general economic and financial impact of the various proposals, the Group should take full account of their implications for the functioning of the present international monetary system...”

De commissie heeft dit deel van haar taak beknopt behandeld. Men had mogen verwachten, dat zij bij het „in het licht stellen van de algemene economische gevolgen van de verschillende voorstellen” allereerst de ervaring had laten spreken tot dusver met de creatie van papieren reserves opgedaan. Zij had dan kunnen vermelden dat reeds vóór 1914 buitenlandse deviezen werden opgenomen in de reserves van circulatiebanken zonder dat men moeilijkheden ondervond (India sedert 1898; Philippijnen sedert 1903, Argentinië en Japan in het begin van de twintigste eeuw, 15 representatieve centrale banken in Europa ex Groot-Brittannië hielden eind 1913 12 pCt. van hun reserves in deviezen).

Vervolgens had men kunnen constateren dat deze toestand radicaal veranderde nadat de Conferentie van Genua in 1922 de creatie van papieren reserves had aanbevolen. Eind 1925 hielden 24 centrale banken in Europa ex het Verenigd Koninkrijk reeds 27 pCt. van hun reserves in papier; eind 1928 was dit percentage gegroeid tot 42. Toen kwam de catastrofe. Na de val van het Engelse pond in september 1931, daalde het percentage aan papier tot 19 per eind 1931 en tot 8 per eind 1932. Het staat eind 1964 volgens de herziene berekening van het I.M.F. voor „all countries” ex Verenigd Koninkrijk en Verenigde Staten op $\frac{10,02 + 12,69}{27,47 + 18,50} = 49,4$ pCt., dus belangrijk hoger dan eind 1928 ¹⁾.

De geschiedenis van de papieren reserves is dus een aaneenschakeling van ongelukken en dreiging van ongelukken. De aanbevelingen van de Conferentie van Genua hebben geen 10 jaar standgehouden. Het tegenwoordige internationale geldvraagstuk heeft niets te maken met het onbevange zoeken naar een rationeel geldstelsel: het staat onder de acute dreiging van een nieuwe instorting, nu niet alleen van sterling (chronisch) maar sinds 1958 van sterling en dollar tegelijkertijd.

Men moet zich dan ook verbazen over de mening van „other members” die op blz. 56 van het Verslag-Ossola onverdroten en met instemming spreken over „the historical tendency toward the increasing use of monetary instruments (= papier) other than gold”. *Het is juist dit*

¹⁾ Gegevens tot en met 1932 ontleend aan *L'expérience monétaire internationale*, Société des Nations, Genève 1944, blz. 32 e.a.; voor eind 1964 berekend uit het *Verslag-Ossola*, tabel 1.

het onvermijdelijke gevolg dat het verschil groter wordt

„I ask you to think with me that the worst which can happen to us is to endure tamely the evils that we see”.

William Morris, 1887.

„increasing use” van papier dat de gevaren schept en het Verslag-Ossola heeft er niets toe bijgedragen om dit algemene economische gevolg van al de verschillende voorstellen die zij moest bestuderen duidelijk in het licht te stellen.

Het verslag heeft ook geen woord besteed aan het deviezenbezit in particuliere handen. Het doet het voorkomen, evenals het plan-Posthuma, alsof het monetaire vraagstuk een zaak is die alleen de monetaire autoriteiten aangaat. Maar het grootste gevaar voor de stabiliteit der wisselkoersen ligt juist in de particuliere saldi ²⁾. Als het wantrouwen tegen een bepaalde sleutelvaluta sterker wordt, vloeien deze saldi uit het bezit van handel en nijverheid naar de deviezenbanken en van deze naar de Centrale Bank, een gang van zaken die men nu reeds in een aantal landen, met name in Nederland, kan waarnemen. De nationale circulatiebank, verantwoordelijk voor de behartiging van de nationale belangen, kan niet anders doen dan deze zwakke deviezen af te stoten naar het land van herkomst.

Op deze manier is de rol van sterling als reservevaluta praktisch teruggebracht tot het steeds kleiner wordende sterlingblok. Op dezelfde manier is de stijging van het officiële dollarbezit van de landen met sterke valuta (de groep van acht plus Zwitserland) bijna tot stilstand gekomen; het accres vindt vrijwel uitsluitend plaats in de landen buiten deze groep. Uit tabel 1 van het Verslag-Ossola blijkt dat tussen ultimo 1963 en idem 1964 de reserves van de eerste groep stegen met \$ 1,19 mrd., waarvan \$ 1,01 mrd. in goud en \$ 0,18 mrd. in papier (dollars). Voor de landen buiten deze groep liggen de cijfers precies omgekeerd; in hetzelfde jaar stegen hun totale reserves met praktisch hetzelfde bedrag, nl. \$ 1,20 mrd., maar de samenstelling van dit accres was geheel anders, nl. \$ 0,10 mrd. in goud en \$ 1,10 mrd. in papier (hoofdzakelijk dollars). De tekst van het Verslag-Ossola geeft aan dit belangrijke verschijnsel geen aandacht.

2

IN de jaren dat de goud-wisselstandaard voor het eerst op grote schaal werd toegepast in de praktijk (1922 en daarna) vierde ook het nominalisme zijn overwinning in de theorie. Op zuiver *nationaal* terrein kan men hier veel goeds van zeggen. Het onttrekken van goud, eventueel ook van zilver aan de nationale circulatie versterkte het goudbezit van de nationale circulatiebank. Het afschaffen van de nationale inwisselbaarheid van bankbiljetten tegen goud en van een verplicht dekkingspercentage in goud tegenover de nationale papiercirculatie (van de belangrijke landen heeft alleen Amerika deze verouderde techniek nog in zijn wetgeving gehandhaafd) gaf de nationale circulatiebank meer vrijheid in de vervulling van haar internationale taak, zonder haar zuiver nationale taak in gevaar te brengen. Maar de toepassing van het nominalisme in de *internationale* circulatie is een geheel andere zaak ³⁾.

²⁾ In een vorig artikel heb ik er reeds op gewezen hoe het voorstel-Bernstein deze particuliere saldi geheel uit de boekhouding wil laten verdwijnen.

De centrale nationale bank, met behoud van al haar zo zeer gewenste autonomie, is in laatste instantie onderworpen aan het opperste gezag in de democratische staat. Het is volstrekt onmogelijk om dit na te bootsen in de internationale sfeer en het is in de hoogste mate ongewenst om dit toch te proberen. In de internationale sfeer heeft men, zover men maar in de toekomst kan zien, te maken met meer dan honderd soevereine staten, sterk uiteenlopend in grootte, technisch-economische ontwikkeling, tradities en belangen. Het is onmogelijk om voor deze wereld in haar geheel een centraal gezag op te bouwen, in enkele jaren even effectief als dit op nationale schaal in gegroeid in de loop der eeuwen.

Het theoretische nominalisme op nationale schaal baseert de handhaving van een gezonde monetaire politiek in laatste instantie en terecht op het gezag van de nationale staat. Het springt in het oog dat deze logisch-noodzakelijke grondslag aan het nominalisme ontvalt zodra men het wil overbrengen naar de internationale sfeer. De grootste leemte in de nominalistische literatuur is dat men dit essentiële verschil niet tijdig heeft onderkend. Men zal er in alle publikaties vóór de laatste oorlog en ook in vrijwel alle leerboeken ná de oorlog vergeefs naar zoeken. In de jaren vóór 1929, toen ik voor monetaire vraagstukken maar een oppervlakkige belangstelling had, heb ik de goud-wisselstandaard altijd gezien als een min of meer symmetrische verdeling van alle valuta in de reserves der centrale banken (zoiets als het tegenwoordige plan-Lutz ⁴⁾) en ik heb nooit iets onder ogen gekregen om mij van die waan te genezen. Eerst in de loop van 1931 heb ik goed begrepen dat de goud-wisselstandaard, aangeprezen als het beste middel voor de internationale betalingen, in werkelijkheid een goud-sterlingstandaard was met alle belangen- en machtsvraagstukken en alle gevaren daaraan verbonden.

Ook nu nog is een objectieve analyse van de werking van een- of tweezijdige goud-wisselstandaard tamelijk zeldzaam. Men kan dit misschien verklaren uit het feit dat het overgrote deel van de literatuur afkomstig is uit Amerika of het Verenigd Koninkrijk, dus uit de twee landen die een uitgesproken belang hebben bij het voortbestaan van de tegenwoordige toestand, zo mogelijk in ietwat verstevigde vorm. Des te aangenamer is het om te wijzen op enkele duidelijke uitspraken van gezaghebbende Nederlandse zijde. In het proefschrift van G. A. Kessler van 1958 (nu Prof. Dr. Kessler, directeur van De Nederlandsche Bank) vindt men op blz. 405:

„Een wezenlijk verschil in positie doet zich (wel) voor ten aanzien van landen die als „internationaal bankier” optreden... Voor zover de bankierslanden ermee mogen rekenen dat de

³⁾ Dit is bijzonder goed uiteengezet in een van de meest gebruikte Franse leerboeken over economie, nl. A. Piettre, *Pensée économique et théories contemporaines*, Précis Dalloz, derde uitgaaf 1965, blz. 371. Piettre richt zich terecht tegen een uitspraak van E. James in *Problèmes monétaires d'aujourd'hui* (Parijs 1963, blz. 14): „D'une façon générale on peut dire qu'aujourd'hui le nominalisme a triomphé” (cursivering van James).

⁴⁾ F. A. Lutz, *The problem of international equilibrium*, Amsterdam 1962.

gezamenlijke deposantlanden nimmer het *volle* bedrag van hun tegoed in goud zullen opvragen . . . zullen zij tegenover de vermeerdering van door het buitenland aangehouden tegoeden genoeg kunnen nemen met een *geringere* vermeerdering van de eigen (bruto) goud- en deviezenvoorraad. Dit betekent, dat de bankierslanden zich, afhankelijk van het tempo waarin de deposantlanden tot vergroting van hun reserves overgaan, een betalingsbalanstekort zullen kunnen veroorloven, of althans een betalingsbalansoverschot dat naar omvang *geringer* is dan de vermeerdering van de *eigen* behoefte aan internationale salderingsmiddelen. In verband hiermede zullen de bankierslanden een overeenkomstige grotere binnenlandse liquiditeitscreatie kunnen toelaten”.

En dan als noot:

„Dit betekent uiteraard tevens dat de totale bestedingen van deze landen dan dienovereenkomstig groter zullen kunnen zijn”⁵⁾.

Van meer recente datum is de rede gehouden op 29 november 1965 in Frankfurt am Main door Dr. M. W. Holtrop, President van De Nederlandsche Bank⁶⁾. Sprekende over de transfer van vreemde valuta naar een land met een overschot op zijn „betalingsbalans” zegt Holtrop (blz. 194):

„De werkelijke betekenis van de overdracht is, dat het deficitland, als het gaat om een tekort op de lopende rekening, *reële prestaties verwerft zonder daarvoor aan de volkshuishouding van andere landen reële prestaties terug te geven*, en als het gaat om een tekort op de kapitaalrekening betekent het, dat het deficitland *eigendomsrechten resp. geldvorderingen verwerft zonder de volkshuishouding van de tegenpartij daartegenover iets grijpbaars in ruil aan te bieden*.

Van het gezichtspunt van het overschotland uit betekent de overdracht, dat, als het overschot voor rekening komt van de lopende rekening, *er nominaal inkomen is ontstaan zonder dat er daarvoor een reële tegenwaarde aanwezig is*. Neemt het overschot zijn oorsprong vanuit een kapitaalbeweging, dan betekent dat, dat in *het binnenland additionele koopkracht wordt geschapen zonder dat er een additioneel aanbod is om een toegenomen vraag te bevredigen*”.

Ik geloof niet dat men korter of duidelijker kan zeggen welke eenzijdige voordelen ten goede komen aan het „bankiersland” met de min of meer chronische tekorten op zijn „betalingsbalans” en welke nadelen drukken op de andere. Deze nadelen behoeven volstrekt niet geconcentreerd te zijn op de „deposantlanden”: sommigen kunnen zich van het accres aan dollarvorderingen ontdoen door het opvragen van goud, terwijl anderen deze vorderingen bij hun reserves voegen. De binnenlandse inflatoire druk vermeld in de tweede alinea van het citaat van Dr. Holtrop werkt op beide groepen. De splitsing tussen de rijke landen die goud en de zwakkere landen die rentedragend papier verkiezen, is reeds aan het slot van punt 1 vermeld.

3

DE geduldige lezer kan zich met enige verwondering afvragen waarom ik in een bespreking van het Verslag-Ossola zo lang stilsta bij de goud-wisselstandaard. De bedoeling van dit Verslag is toch om de verzorging van de internationale reserves en liquiditeit onafhankelijk te maken van de liquiditeitstekorten van een of twee overheersende landen en om de weg te verkennen naar een nieuwe techniek, eventueel naar een werkelijk internationale sleutelvaluta ten bate van het algemene belang. Het geduld wordt beloond: wij zijn vlak bij de conclusie.

⁵⁾ Cursiveringen van de schrijver; alleen de cursivering van de noot is van mij.

⁶⁾ In Nederlandse vertaling gepubliceerd in *Economie*, februari 1966. Cursivering van mij.

Beschouw nog eens het geval van één enkel land dat er in slaagt gedurende een eindeloze reeks van jaren meer „reële prestaties te verwerven” in en uit alle andere landen (noem hun totaliteit kortweg het buitenland) dan het zelf aan dat buitenland levert — kunt gij dan ontkomen aan de gevolgtrekking dat dit enkele land bezig is zich duurzaam te verrijken ten koste van het gehele buitenland? Het staat onomstotelijk vast dat de eenvoudige Wet van Say met al zijn onvolkomenheden nu is veranderd in een nieuwe wetmatigheid: Les produits s'achètent avec les produits — et le papier. En degeen die alleen maar produkten krijgt is altijd beter af dan de magere Hein of de domme Hans, die voor een deel van *zijn* geleverde prestaties alleen maar papier in ruil krijgt.

Neem een tweede geval. Een groep van rijke landen besluit — collectief of door middel van een internationale instelling als het I.M.F. — „to increase by a stroke of the pen their own monetary reserves and appear to make themselves thereby the richer”⁷⁾. Zij drijven handel met het buitenland, d.w.z. met alle landen buiten de groep, en „betalen” het excedent aan prestaties dat zij van het buitenland betrekken met hun eigen papier of met het nieuwe collectieve papier. Zie af van alles wat binnen de groep mag gebeuren; kijk alleen naar de invloed die deze papiercreatie heeft op de relatie tussen de groep als collectiviteit en het nieuwe buitenland en aanvaard opnieuw de conclusie dat deze papiercreatie duurzaam ten voordele komt van de papiergeldscheppende groep en ten nadele van het buitenland.

Maak een variant op dit tweede geval. Beperk het lidmaatschap van de papiergeldscheppende groep niet tot rijke landen, maar voer in een „self-qualifying element”, zoals „a good reserve position” eventueel gecombineerd met een „good balance of payments’ record”⁸⁾, en men ziet gemakkelijk in dat dit niets verandert aan het verwringen van de ruilverhoudingen ten bate van de papierfabrikanten en ten nadele van het buitenland.

Beschouw een derde geval. Breid de groep uit tot alle landen van de wereld die deelnemen aan het (min of meer) vrije handels- en betalingsverkeer, stel tot alle leden van het I.M.F. Het buitenland is nu verdwenen en het lijkt of men de volmaaktheid heeft bereikt. Maar let nu op de verhoudingen tussen de leden die aan de papierfabricage deelnemen. Wij hebben deze verhoudingen eenvoudigheidshalve in het tweede geval buiten beschouwing gelaten, maar deze interne relaties krijgen nu een allesoverheersende betekenis. Het heeft geen zin de oneindige variatie van mogelijkheden die zich hier voordoen te onderzoeken. Neem alleen het geval dat uit een oogpunt van gelijkmatige verdeling van de papieren reserves het gunstigst is, nl. een verdeling evenredig met de quoten in het I.M.F. Deze variëren na de herziening van \$ 5.160 mln. voor de Verenigde Staten tot \$ 10 mln. voor de kleine staten in Afrika, dus een verhouding van rond 500 op 1.

Het is evident dat het leeuwedeel van de nieuwe rijkdommen ten goede komt aan de rijkste landen. Men kan dit op geen enkele manier vermijden. Ook niet — vierde geval — door de al dan niet quasi-automatische trekkingen „rechten” op het I.M.F. groter te maken. Want ook deze zijn evenredig met de bovenvermelde quoten en het zou absurd zijn daar een andere regeling voor te maken.

Hoe men de zaak ook wendt of keert, men kan nooit

⁷⁾ Verslag-Ossola, blz. 59.

⁸⁾ Idem, blz. 59 en 83. Kan men dan het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten nog wel toelaten tot de groep?

ontkomen aan de algemene conclusie: *elke vermeerdering van de internationale papircirculatie komt altijd voor het overgrote deel ten goede aan de rijke landen en stelt deze in staat — de voortreffelijke formulering van Dr. Holzrop uitbreidend tot het algemene geval — zich reële prestaties te verwerven van de arme landen zonder hen daarvoor reële prestaties terug te geven. Hier ligt de werkelijke oorzaak van het ongunstiger worden van de ruilvoet (terms of trade) van de ontwikkelingslanden met de geïndustrialiseerde landen van het noordelijk halfrond.*

De voortsluipende inflatie in de rijke landen drijft de prijzen van hun belangrijkste uitvoerartikelen (machines en andere kapitaalgoederen) omhoog zonder noemenswaard de prijzen van de belangrijkste uitvoerartikelen van de ontwikkelingslanden (agrarische produkten) te beïnvloeden. Men ziet het verschijnsel tot op zekere hoogte reeds in de indexcijfers van groothandelsprijzen van *The Statist*, voortzetting van de Sauerbeck-index (1867 — 1877 = 100). Deze staan per eind 1965 voor (agrarische) voedingsmiddelen op 332, voor de mineralen op 726 ⁹⁾.

Het is misschien wel mogelijk door het stelselmatig voortstuwen van de wereldinflatie een plotselinge prijsinstorting van agrarische produkten te verhoeden; het slechter worden van de ruilvoet van de ontwikkelingslanden maakt men dan des te ernstiger. Men heeft het acute ongeval voorkomen door de verspreiding van een chronische ziekte. Dit maakt de toestand alleen maar gevaarlijker, omdat men vanwege de geleidelijkheid de ziekte minder snel en minder scherp zal onderkennen. Het Verslag-Ossola heeft deze „general economic and financial impact of the various proposals” (opdracht sub 2, alinea 2) met geen woord vermeld.

4

MEN doet het Verslag-Ossola evenwel onrecht indien men zou menen dat het geen aandacht geeft aan de moeilijkheden der ontwikkelingslanden. Het heeft er twee volle paragrafen aan gewijd (137 en 138). Het behandelt daarin het zonderlinge voorstel om „only a modest fraction of the total reserves to be created”, door het I.M.F. te beleggen in obligaties van de I.B.R.D. (Internationale Herstel- en Ontwikkelings Bank). De Commissie Ossola geeft aan deze gedachte maar weinig steun (missie was not widely favoured). Maar het spreekt vanzelf dat dit voorstel onmiddellijk is overgenomen door een commissie ingesteld door Raul Prebisch, Secretaris-Generaal van de U.N. Conference on Trade and Development ¹⁰⁾. En dan niet voor „only a modest fraction”, zoals het Verslag-Ossola het voorzichtig noemde (alle begin is moeilijk), maar voor „a sizable amount” (blz. 26). Het moet worden gezegd dat het Ossola-Verslag zelf hiertoe aanleiding heeft gegeven omdat het niet principieel afwijzend staat tegenover belegging op lange termijn van de korte financieringsmiddelen van het I.M.F., mits dit maar binnen de kring van de rijke landen blijft (par. 75 - 84; par. 107 - 113). De ervaring opgedaan met de bank van John Law is blijkbaar te oud om nog invloed te hebben. Maar geheel afgezien hiervan is het duidelijk dat het Ossola-Verslag de ontwikkelingslanden niets heeft aan te bieden dan het slechter worden van hun ruilvoet en vermeerdering van hun schulden.

⁹⁾ De indexcijfers van de *International Financial Statistics* kennen deze onderscheiding niet en zijn deswege onbruikbaar voor het verkrijgen van werkelijk inzicht.

¹⁰⁾ *International Monetary Issues and the Developing Countries*, U.N., New York, oktober 1965, blz. 23-31.

Geheel in overeenstemming met dit laatste is de onlangs verschenen studie van Prof. Dr. P. Lieftinck, de Nederlandse Executive Director van het I.M.F. Zijn publikatie draagt de veelzeggende titel: *Country Debt and Debt-bearing Capacity of Developing Countries* ¹¹⁾. Er blijkt uit:

- dat de buitenlandse schuld van deze landen voor de helft of meer op korte termijn (vóór eind 1967) opeisbaar is;
- dat hun totale buitenlandse schuld van \$ 22,5 mrd. in 1963 geraamd wordt op \$ 61,4 mrd. in 1970 en \$ 86,8 mrd. in 1975 (als het kwaad wil op \$ 93,1 mrd., als het meeloopt op \$ 83,9);
- dat de leningsdienst (rente plus aflossing) in 1963 bedroeg 9,1 pCt. van de uitvoer en voor 1970 en 1975 geraamd wordt op 12,7 pCt. en 13,6 pCt. (met dezelfde grenzen als bovengenoemd variërend voor 1975 van 11,4 pCt. tot 22,0 pCt.);
- dat het totale tekort op lopende rekening vermoedelijk zal stijgen van \$ 7,9 mrd. in 1963 tot \$ 11,2 mrd. in 1970 en tot \$ 14,8 mrd. in 1975. Deze prognose kan zowel door versterking van de wereldinflatie als door spontane deflatie nog belangrijk slechter worden. Maar zelfs in het beste geval kan men zeggen, dat de boodschap van het Ossola-Verslag en van elke vermeerdering van de internationale papircirculatie kort en duidelijk deze is: *meer rijkdom voor de rijke landen; ongunstiger ruilvoet en meer schulden voor de arme* ¹²⁾.

5

ALS men het verslag van de Groep van Tien, het Verslag-Ossola en de jaarverslagen van het I.M.F. in hun geheel overziet dan krijgt men een indruk die onweerstaanbaar ernstig zou zijn als het niet ging om een zaak van zo diep-ernstige betekenis voor de gehele mensheid:

- de boekhouding van de internationale reserves en van de internationale liquiditeit toont verschillen van meer dan \$ 3 mrd.;
  - scherp geformuleerde definities voor de berekening van het een en het ander ontbreken; voor zover zij bestaan worden zij genegeerd; men ontkent zelfs hun bestaanbaarheid;
  - methoden voor de berekening van de gewenste grootte van de reserves zijn niet bekend (Verslag van de Groep van Tien, par. 24; Verslag-Ossola par. 8);
  - scherp geformuleerde criteria voor vergroting van de internationale reserves worden niet algemeen erkend; hun bruikbaarheid wordt zelfs in beginsel afgewezen (Jaarverslag I.M.F. 1965, blz. 16);
  - van een goed gefundeerde berekening van de gewenste grootte van een eventuele vermeerdering spreekt men niet.
- En ondanks dit alles zit het in de lucht dat er een vermeerdering van papieren reserves en liquiditeit moet komen;

¹¹⁾ *International Finance Section*, Princeton University, maart 1966, blz. 8-11.

¹²⁾ Dr. J. J. Polak, een van de bekwaamste hoofdamtaren van het I.M.F., heeft deze consequentie van elke papiercreatie wel aangevoeld toen hij in de jaarvergadering van de American Economic Association in december 1964, sprekende over het plan-Bernstein, zei: „One wonders, indeed, how a proposal of this nature could have been made in a world so pre-occupied with the need to assist the less developed countries”. Maar Bernstein antwoordde dat „the problem that confronts us is not an ethical, but a pragmatic one. . . I am against linking the creation of reserves with the provision of real resources either for the industrial countries or the underdeveloped countries”, *American Economic Review*, mei 1965, blz. 164 en 185. Hier ligt de kern van de actuele tegenstelling.

dat er haast bij is en Fowler, de nieuw opgetreden Minister van Financiën van de Verenigde Staten, ondernam een rondreis naar zijn collega's in Europa en de hoofden van de belangrijkste circulatiebanken om hun instemming te verwerven met het ongehoorde voorstel een tijdprogramma op te stellen om tot definitieve maatregelen te komen. De Verenigde Staten stortten zelfs hun bijdrage aan goud in het I.M.F. ettelijke maanden vóórdat het voorstel tot vergroting van de quoten door de vereiste tweederde meerderheid werd aangenomen per 23 februari 1966 ¹³⁾.

6

WAAROM deze haast? Omdat de Amerikaanse politiek om steeds meer dollars in de internationale circulatie te pompen begint vast te lopen. De goudvoorraad van de Verenigde Staten daalde van \$ 15,47 mrd. per ultimo 1964 tot \$ 14,06 mrd. per ultimo 1965 en \$ 13,81 mrd. per eind februari 1966. Het tekort op de betalingsbalans van \$ 2,623 mrd. over 1964 verminderde weliswaar tot \$ 1,301 mrd. over 1965, maar het „Bernstein-tekort” was praktisch even groot, nl. \$ 1,299 mrd. ¹⁴⁾. Dat betekent dus dat in totaal, voor het eerst sinds vele jaren, het accres aan korte vorderingen tegen de dollar tot stilstand is gekomen en een duidelijke verzadiging met dollarsaldi is bereikt.

De „betalingsbalans” van de Verenigde Staten over het eerste kwartaal 1966 toont bovendien een tekort van \$ 580 mln.; dit voorspelt weinig goeds voor de jaarrekening. Ligt het dan niet voor de hand dat de Verenigde Staten, ziende dat de wereld zich afkeert van de papieren dollar („as good as gold”) zich werpt op de creatie van een nieuwe internationale sleutelvaluta (ook van papier en natuurlijk ook „as good as gold”; geloof het maar, Jan Salie!), waarin Amerika onder alle omstandigheden het grootste aandeel zal krijgen? Beter een half ei dan een lege dop. Bernstein, die het plan in december 1963 voor het eerst ter sprake bracht, stelde zich nog tevreden met een Amerikaanse quote, iets onder de 50 pCt. ¹⁵⁾. Robert V. Roosa, onovertrefbaar als altijd, heeft een calculatiemethode bedacht die deze quote nog groter kan maken ¹⁶⁾.

Daarnaast zijn andere financiële deskundigen in Amerika van oordeel dat men het met de dollar nog wel redden kan. Zij zien in de Composite Reserve Unit, de C.R.U., eventueel omgedoopt in (International Monetary) Fund Unit, de F.U., zelfs een gevaar. Maar ook zij hebben haast. Eind maart 1965 had de Board of Governors van het I.M.F. de resolutie aangenomen tot een algemene vergroting van de quota met 25 pCt. en reeds in oktober van hetzelfde jaar betoogde Alfred Hayes, President van de Federal Reserve Bank of New York, de urgentie van

„early agreement on initial steps. . . in the way of enlarging world liquidity. Thus for example if it were decided that greater Fund automatically would be useful, a change along these lines could be put into effect without delay. We should vigorously resist any effort to downgrade or replace the dollar as the principal reserve currency. . . , the keystone of the whole international financial system” ¹⁷⁾.

¹³⁾ Vijf van de leden van de Groep van Tien ontbraken nog in deze meerderheid, t.w. België, Canada, West-Duitsland, Frankrijk en Nederland.

¹⁴⁾ U.S.A. Department of Commerce, *Survey of Current Business*, maart 1966, dat (zie vorig artikel) beide methoden naast elkaar vermeldt.

¹⁵⁾ Zie het artikel: „Het Bernstein Plan”, van Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk in *E.-S.B.* van 25 maart 1964, blz. 279.

¹⁶⁾ *Monetary Reform for the World Economy*, blz. 81.

¹⁷⁾ *Monthly Review* van de Federal Reserve Bank of New York, november 1965, blz. 228; cursivering van mij.

En Hayes had hier gevoeglijk op kunnen laten volgen hetgeen David Rockefeller, de President van de Chase Manhattan Bank, al in 1961 had gezegd:

„All of these matters not only have important economic implications for the United States but also add to the political strength and position of leadership of the United States in world affairs. Today New York City in many ways is the financial centre of the world. That is an inevitable accompaniment of the nation's position in political and military affairs. We cannot have the one without the other” ¹⁸⁾.

Het *Annual Report of the Council of Economic Advisers to the President*, verschenen eind januari 1966, eet van beide wallen:

„The Council discussed two ‚major and potentially complementary approaches’ to the creation of additional international reserve assets: first creation of a completely new reserve unit, and second, expansion of automatic drawing rights on the Fund. The main conclusion reached by the Council was that each of these approaches had characteristics of special usefulness in particular situations, suggesting that both had constructive roles to play in reserve creation” ¹⁹⁾.

Alle middelen zijn goed als Amerika maar meer papier voor buitenlandse betalingen krijgt om, zolang als het kan „koopjes te halen” in West-Europa en dan tegelijk het prijsniveau omhoog te pompen.

7

MEN ziet uit de bovenstaande citaten duidelijk dat de *monetaire politiek van Amerika gericht is op consolidatie en bestendiging ad infinitum van zijn tegenwoordige machtspositie en van de daaraan verbonden geldelijke en politieke voordelen.*

De vraag is maar of het bestaan van één oppermachtig financieel centrum in het belang is van de wereldhuishouding en bevorderlijk is voor de geleidelijke groei van een democratische gemeenschap van alle volken.

De uitdrukking „financieel centrum” heeft betrekking op twee verschillende functies die elkaar wederkerig ondersteunen, maar die niet noodwendig hoeven samen te gaan. De ene is die van een „clearing house” waar internationale betalingen worden vereffend, de andere die van een grote kapitaalmarkt voor lang krediet en voor de plaatsing van aandelenemissies. Voor de clearingfunctie is het voordeel, ja de noodzakelijkheid, van een sterke mate van centralisatie evident. Maar dit sluit volstrekt niet in dat alle verrekening moeten plaatsvinden in de valuta van het land, waar het clearingcentrum is gevestigd, noch de wenselijkheid dat dit centrum zich ontwikkelt tot een overheersende markt voor lang kapitaal.

Om dit te beamen hoeft men slechts te letten op de ontwikkeling van het bedrijf van de Londense City in de laatste halve eeuw. De betekenis van Londen als kapitaalmarkt is na de eerste en nog sterker na de tweede wereldoorlog belangrijk achteruitgegaan. Maar zijn betekenis als clearingcentrum is toegenomen, omdat de oude, geroutineerde kantoren al vroeg hebben ingezien dat het er niet in de eerste plaats op aankomt dat de zaken in sterling worden gedaan, maar dat de zaken door hun handen gaan, in welke valuta dan ook; de nieuwe, grote markt in Eurodollars is overwegend geconcentreerd op Londen ²⁰⁾.

Het gevaar van usurpatie ontstaat pas als het financiële

¹⁸⁾ *World Monetary Reform*, edited by H. G. Grubel, Stanford University Press, 1964, blz. 159.

¹⁹⁾ *International Financial News Survey*, 18 februari 1966.

²⁰⁾ Paul Einzig: *The Euro-dollar System*, Londen 1964, blz. 9, 14, 15, 61 e.a.

centrum de korte saldi van anderen gaat gebruiken voor lange beleggingen van zichzelf. Zijn eigen capaciteit voor lange beleggingen in het buitenland is van nature begrensd door zijn eigen overschot op lopende rekening met het buitenland. Elke overschrijding daarvan door gebruik te maken van saldi van derden is een intrinsieke verstoring van de internationale liquiditeit. Geen reserves hoe groot ook kunnen dit gevaar keren zolang men de cumulatieve overschrijding zelf niet aan banden legt, d.w.z. beperkt tot het bezit aan eigen, vrije netto reserves. Deze kunnen dan eventueel tot nul teruglopen, maar nooit negatief worden.

Deze binding is nu precies hetgeen de landen van de zgn. sleutelvaluta principieel niet willen. Zij voelen het als een beknutting van hun vrijheid, hun prestige en hun macht en vooral ook van hun geldelijk voordeel als er een eind zou worden gemaakt aan hun techniek om zich „reële prestaties te verwerven” uit of in het buitenland zonder daarvoor in realia te betalen (zie onder 2 en 3). Vandaar hun voorkeur voor het papier, in welke vorm dan ook en hun afkeer van de „real resources” (zie noot 12). Maar de overgrote meerderheid van de wereldbevolking moet zich hiertegen verzetten; anders maakt men zich de slaaf, economisch en dus politiek, van eenmaal gevestigde machten en *belet zodoende de natuurlijke evolutie naar een vrije gemeenschap van gelijkgerechtigde volken*. Daarom moet men alle uitzonderingsmaatregelen ten bate van de twee landen der „sleutelvaluta” volstrekt en standvastig verwerpen (de verkoop van \$ 800 mln. goud door het I.M.F. aan Amerika, de „deposits” van goud door het I.M.F. ten gunste van Amerika en Groot-Brittannië in verband met de onlangs aangenomen algemene vergroting van de quota en wat er nog meer van die aard mag worden voorgesteld).

De tegenwoordige moeilijkheden zijn uitsluitend veroorzaakt door het hardnekkige en roekeloze wanbeleid van deze twee landen, voornamelijk van de Verenigde Staten. In plaats van het goede voorbeeld te geven door een uiterst soliede en vertrouwen wekkend beheer hebben zij de verleiding niet kunnen weerstaan om zo lang mogelijk te speculeren op het uitzetten van korte schulden.

In oktober 1964, bij het optreden van het Labour-Kabinet, is een devaluatie van het Engelse pond achterwege gebleven, een maatregel, die in 1949 zonder veel ophef en met succes is genomen. Zij is in 1964 nagelaten mede onder invloed van Amerika, omdat men vreesde dat een devaluatie van sterling de dollar zou meeslepen en daarmee een eind maken aan het geloof in zijn oppermacht — zoals in september 1931 het algemene vertrouwen in sterling voor goed is gebroken ²¹⁾. Daarmee zou dan tevens een eind zijn gekomen aan de voortgaande penetratie van Amerika in het Westeuropese bedrijfsleven, een uiterst gevaarlijke, maar voor Amerika voordelige zaak. Men is zich in sommige kringen, juist door de geleidelijkheid van

²¹⁾ Het Engelse volk in zijn geheel begrijpt nog altijd niet (zie de zeeliedenstaking) dat dit vertrouwen zekere dwingende beperkingen oplegt aan zijn binnenlandse politiek, Engeland verlangt en verwacht dus een vertrouwen in zijn valuta zonder de daar logisch mee verbonden beperking te aanvaarden.

Nog in 1943 kon Keynes schrijven in *The Economic Journal* (blz. 185-187): „*The error of the gold-standard lay in submitting national wage-policies to outside dictation*”. Maar als Keynes zich had kunnen bevrijden van zijn anti-goudcomplex, dan had hij behoren te schrijven:

Wij verwerpen vaste valutaverhoudingen omdat deze de nationale loonpolitiek ondergeschikt maken aan buitenlandse invloeden. Wij nemen dus een abonnement op devaluatie van sterling.

Ik geef het bovenstaande ter overweging aan hen die met lichtvaardig optimisme spreken over de toetreding van Groot-Brittannië tot de E.E.G.

het proces, de consequenties daarvan nog niet voldoende bewust, totdat men op een dag wakker zal schrikken en met een variant op Byron kan zeggen:

— I awoke one morning and found myself . . . controlled by the Americans ²²⁾.

In de Engelssprekende landen kent men een uitspraak van Lord Acton uit het jaar 1887: „Power tends to corrupt and absolute power corrupts absolutely”. Deze volstreekte macht ligt nu echter al niet meer in handen van Amerika en Engeland. Dean Rusk, de Amerikaanse Minister van Buitenlandse Zaken, heeft het onlangs duidelijk gezegd: de waarde van de dollar hangt nu af van besluiten die buitenlandse regeringen kunnen nemen ²³⁾.

8

HIER hoort men de stem van het andere Amerika, anders dan die van de bankiers en de leiders van grote bedrijven. De stem die ook geklonken heeft ten tijde van het Marshall-plan, de stem van wijlen Kennedy in zijn beste ogenblikken. De grootste staat, hoe machtig ook, is afhankelijk van alle andere. „One nation's gain can only be another nation's loss”.

Als deze stem meer invloed kreeg dan zou het ogenblik kunnen komen, dat Amerika zich losmaakte van tijdelijke en voorbijgaande belangen, dat men het internationale monetaire vraagstuk niet langer zag als een zaak van hardbargaining, camouflage en slimme berekeningen, maar als *het vraagstuk van de constructie van een rationele geld-eenheid* — ongeveer op de manier waarop tegen het eind van de achttiende eeuw een Franse commissie onder invloed van goede mathematici het metrieke stelsel heeft geschapen los van allerlei kleine, plaatselijke belangen.

De Engelsman H. Myint, een van de beste kenners van de moeilijkheden van de ontwikkelingslanden, besluit zijn boek met te constateren:

„Last — and, for many developing countries, towering above other issues — is the problem of stabilizing the prices of their primary exports” ²⁴⁾.

De Amerikaan Benjamin Graham gaf van dit vraagstuk de juiste oplossing toen hij schreef:

„What could be a more logical process of evolution (starting from the historical gold standard) than the addition to gold of other commodities with much greater utility, while retaining the automatic mechanism and the concept of tangible and stable values behind currency? This is the essence of the commodity-unit proposal” ²⁵⁾.

Men kan het niet beter zeggen.

Pretoria.

J. GOUDRIAAN.

²²⁾ Het is onbegrijpelijk dat er geen gedetailleerde studies zijn verschenen over dit uiterst belangrijke verschijnsel. In Engeland zegt men tegenwoordig dat een kwart van de bevolking werkt voor Amerikaanse rekening; in elk geval reikt het Amerikaanse beheer van de Encyclopaedia Britannica tot de Britse Ford Maatschappij. In Frankrijk van de in 1790 opgerichte uitgeverij Gauthier-Villars, welbekend bij alle wiskundigen, via de Société des Eaux Minérales de Contrexéville, (die zich nu behalve met de verkoop van bronwater ook bezig houdt met de produktie van Coca-cola) tot de fabricage van computers door de Bull-maatschappij. Ook in Italië is de computer-afdeling van Olivetti overgenomen door Amerikaanse belangen. Dit zijn maar enkele losse voorbeelden ter illustratie.

²³⁾ Geciteerd zonder vermelding van bron in het artikel van Gilbert Longden, lid van het Britse Parlement, in *Nouvelles de l'O.T.A.N.*, maart 1966, blz. 7.

²⁴⁾ *The Economics of the Developing Countries*, tweede uitgaaf, Londen 1965, blz. 184.

²⁵⁾ *World Commodities and World Currency*, New York en Londen 1944, blz. 116.

In dit artikel is aandacht besteed aan die zoekenden in de Verenigde Staten die op de arbeidsmarkt verschijnen ten gevolge van de bevolkingsgroei en aan hen, die „uitgeschakeld” worden door de automatisering. Enige economische gevolgen van technologische werkloosheid, in het bijzonder ten aanzien van de consumptieve vraag, zijn nader beschouwd. Twee kortsluitingseffecten in de geldcirculatie krijgen daarbij bijzondere aandacht. Voorts zijn enkele methoden om de interne economische stabiliteit te beschermen besproken en gevaren voor de internationale samenwerking aangegeven.

Aspecten van werkloosheid

MOET men als belangrijkste oorzaak voor de aanzienlijke omvang van de werkloosheid in de Verenigde Staten een gestagneerde groei van het bedrijfsleven aanwijzen of de snelle technische vooruitgang? Met deze fundamentele vraag heeft zich een „subcommittee on economic statistics of the joint economic committee Congress of the U.S.” bezig gehouden. Haar uitkomsten zijn neergelegd in het rapport „Higher Unemployment Rates 1957-1960, Structural Transformation or Inadequate Demand (1961)”. Deze commissie meende dat de economische groei stagneerde door een achterblijvende vraag. Als gevolg daarvan bleef ook de vraag naar mankracht achter bij het beschikbare aanbod. Merkwaardig is, dat die achterblijvende vraag niet duidelijk in verband is gebracht met het afstoten van werknemers als man-uren door machinearbeid worden vervangen en functies door apparatuur overgenomen.

Wij menen, dat de hierboven genoemde probleemstelling onjuist is, omdat de economische groei theoretisch ook ten gevolge van een snelle technische vooruitgang kan stagneren. Indien de vraag naar goederen in vele takken van industrie achter loopt bij het produktievermogen (uit de bezettingsgraad af te leiden) is er sprake van een conjuncturele inzinking. Al naar de omvang van de gevolgen kan men deze recessie of depressie noemen. Maar aan een *conjuncturele* verandering kan een *structurele* voorafgaan als bijv. in een aantal grote ondernemingen door de geïntroduceerde technologische verbeteringen het aantal man-uren per eenheid produkt sterk vermindert. Wij noemen dit het man-ureneffect. De zo „vrijgemaakte mankracht”, door ons potentiële technologische werkloosheid (P.T.W.) genoemd ¹⁾, zal als reële werkloosheid zichtbaar worden als de overbodig geworden mankracht niet of slechts voor een deel kan worden geabsorbeerd. Absorptie is bijv. mogelijk indien de totale produktie gelijktijdig aanzienlijk wordt uitgebreid, resp. doordat na bij- en omscholing of door migratie naar andere streken nieuw werk wordt gevonden. Soms moet men zich tevreden stellen met part-time banen. In 1962 was dat reeds het geval voor 11,1 mln. werknemers ²⁾, ongeveer 20 pCt. van de totale werkgelegenheid in de Verenigde Staten.

¹⁾ Zie ook het artikel: „Technische vooruitgang en werkgelegenheid” in *E.-S.B.* van 19 augustus 1964.

²⁾ Dit cijfer is ontleend aan het *Manpower Report of the President*, 1963.

Technologische revolutie en economisch bestel

Als dit werken in part-time eigenlijk ongewild gebeurt, is er sprake van een zekere mate van latente werkloosheid. Dit geldt óók voor de 1,9 mln. personen, die wel op de loonlijsten staan, maar geen werk hebben. Deze categorie is in de Verenigde Staten aangeduid met de naam „feather bedding”. Ook de gemiddelde werkloosheid per jaar geeft geen volledig beeld van het totale aantal personen dat in de loop van het jaar enige tijd werkloos is. Dit aantal ligt aanzienlijk hoger dan het gemiddelde. Ook het onttrekken van ruim 3 mln. militairen (gegevens 1966) aan de arbeidsmarkt draagt er in aanzienlijke mate toe bij dat de omvang van de werkloosheid wordt beperkt.

Werkloosheid en inkomensderving

ALLEN die permanent of tijdelijk werkloos zijn, zien hun inkomsten aanzienlijk verminderd en hun koopkrachtig vermogen dalen. Hierdoor daalt de totale vraag. Dit zal werken als een rem op de groei van het bedrijfsleven en kan produktiebeperking in bedrijven tot gevolg hebben. Volgt daardoor weer ontslag van personeel dan krijgt deze additionele werkloosheid een conjunctureel karakter. Maar deze conjuncturele werkloosheid is voor een meer of minder groot deel uiteindelijk geïnduceerd door de *financiële gevolgen van de technologische werkloosheid*, die een structureel karakter heeft.

Uiteraard is slechts een deel van de werkloosheid van technologische oorsprong. Hoe groot dit deel is, moet door meting worden vastgesteld. Daartoe dient men een in de praktijk goed bruikbare definitie van technologische verandering vast te stellen. Dat is geen gemakkelijke opgave, zoals het I.L.O. Bulletin over „Automation, a discussion of research methods”, Genève 1964, constateerde. Als definitie is daar gegeven: „Technological change is any change in material, equipment, methods, organisation or product, which alters the quantity or quality of labour required per unit of physical output”.

Als men nu bij de praktische precisering de technische hulpmiddelen, gedreven door niet-menselijke energie eruit selecteert, en deze relateert aan het aantal man-uren dat men nodig heeft voor de voortbrenging van de eenheid produkt (artikel of dienst), dan kan dit een weg openen voor een kwantificering van de technologische werkloosheid. Deze technologische werkloosheid is van structurele aard. Zij is immers verbonden met een blijvende verandering, nl. een vermindering van het aantal man-uren dat nodig is voor de eenheid produkt. Om dit man-uren-

effect statistisch meetbaar te maken, zou men bijv. voorlopig kunnen afspreken om de relatie eenheid produkt — aantal man-uur voor en na de invoering van het betere technische hulpmiddel vast te stellen. Deze gegevens kunnen dan tezamen met bijv. kwartaalopgaven van het aantal geproduceerde eenheden aan een statistisch centrum regelmatig worden doorgegeven. Met die gegevens kan men bepalen hoeveel potentiële technologische werkloosheid ontstaat, indien het aantal geproduceerde eenheden (artikel resp. taak) in een bepaalde periode onveranderd zou blijven. Dit zou een basis kunnen verschaffen voor het aanleggen van statistieken, die regering, ondernemers en vakbondbestuurders nodig hebben bij een gezamenlijk streven, een doelmatig sociaal-economisch beleid op te bouwen, dat interne economische stabiliteit in een automatiserende welvaartsstaat bevordert.

Opvoeding en onderwijs in de branding

HET man-ureneffect gaat gepaard met andere structurele veranderingen, o.m. doordat de inhoud van de beroepstaken zich wijzigt en doordat er nieuwe beroepen ontstaan, die nodig zijn om de technische vooruitgang economisch en maatschappelijk te kunnen consolideren. Uiteraard heeft die ontwikkeling ook uitermate belangrijke repercussies voor het onderwijs, dat de jeugd voor de maatschappij van morgen moet klaar maken. Opvoeding van de vereiste kennis en verantwoordelijkheid³⁾ wordt in vele gevallen nodig.

Een voortgezette democratisering van het onderwijs is daartoe noodzakelijk. Waar die nog onvoldoende is door allerlei oorzaken, zoals rasdiscriminatie, klasseprivileges, te geringe overheidsleiding bij het scheppen van gelijke kansen om het reservoir aan begaafden efficiënt te exploren, wreekt zich dit in een maatschappij, die meer en meer economisch wordt bepaald door wetenschap en techniek. In de Verenigde Staten is hierdoor relatieve armoede op grote schaal ontstaan temidden van potentiële overvloed.

Doelmatig economisch beleid van de overheid

DE American Federation of Labor en het Congress of Industrial Organizations hebben berekend dat in de periode 1960-1970 in de Verenigde Staten wekelijks ongeveer 70.000 nieuwe banen in de particuliere en overheidssector moeten worden gecreëerd om de door de technische ontwikkeling „overbodig gemaakte mankracht” plus de aanwas van het arbeidsleger door de bevolkingsgroei op te vangen⁴⁾.

De cijfers over de werkgelegenheid voor de periode 1957-1962 leren dat er gemiddeld ca. 10.000 nieuwe arbeidsplaatsen per week beschikbaar kwamen. Deze cijfers wijzen erop, dat het groeiende leger van nieuwe werkzoekenden niet te absorberen is tenzij zeer drastische maatregelen worden genomen. Men kan daarbij denken aan vervroegde pensionering, verkorte arbeidsduur, langere opleidingsperioden, sterke stijging van het aantal part-time banen, snelle expansie van bedrijfstakken en het ontstaan van geheel nieuwe industrieën, een sterke uitbreiding van het aantal dienstplichtigen en een verdere vergroting van de

³⁾ P. Krug wijst hierop in zijn artikel: „Techniek, economische groei en maatschappelijke ontwikkeling (II)”, in *E.-S.B.* van 30 maart 1966.

⁴⁾ J. M. Kreps in „Automation and Employment”, 1964, blz. 43 e.v.

omvang van regeringsopdrachten voor bewapeningsdoeleinden (nu meer dan \$ 60 mrd. per jaar).

De aanwas van nieuwe arbeidskrachten die een baan zoeken wordt in de periode 1965-1970 geschat op 7 mln. en eveneens op 7 mln. in de periode 1970-1975. De Amerikaanse Staatssecretaris van Arbeid, John F. Henning, heeft berekend dat in de jaren zestig 36,5 mln. nieuwe banen moeten worden geschapen om volledige werkgelegenheid te verzekeren. De groeiende bevolking zorgt voor ongeveer 12,5 mln. nieuwe arbeidskrachten in de periode 1960-1970. De stijgende arbeidsproductiviteit, voor een goed deel het gevolg van automatisering, zal 24 mln. banen overbodig maken⁵⁾.

De grote vraag blijft natuurlijk of de hiervóór genoemde maatregelen inderdaad tot een voldoende expansie van de economische activiteiten leiden en het vraagstuk van de werkgelegenheid daardoor wordt opgelost. Een zorgvuldig onderzoek naar de voorwaarden om een voldoende expansie mogelijk te maken is in ieder geval dringend nodig. De automatisering zal immers haar opmars voortzetten ter versterking van het concurrerend vermogen van de ondernemingen. Bedrijfs- en kapitaalconcentratie blijven doorgaan. Het „Manpower Report of the President” (1963) deelt mede, dat het percentage van de totale werkgelegenheid, dat betrekking heeft op de goederenproductie, van 51 pCt. in 1947 tot 42 pCt. in 1962 daalde. Het aantal werknemers nam daarbij van 26,7 tot 25,3 mln. af. Erg bemoedigend zijn deze statistische cijfers niet bij het beoordeelen van de verwachtingen in de industriële sector.

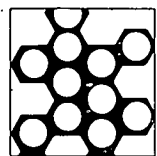
Bovendien mag men niet vergeten dat de expansie van de meeste ondernemingen niet in de eerste plaats wordt beheerst door de drang nieuwe werkgelegenheid te scheppen, maar door de omvang van de behaalde winst en de winstverwachtingen in de naaste toekomst. Het zijn de financiële perspectieven die ò het invoeren van technische verbeteringen ò een expansie van de bedrijvigheid bevorderen. Daarom wordt het steeds interessanter om de relaties te onderzoeken die er bestaan tussen automatisering als belangrijkste technologische verandering, in de uitwerking van het man-ureneffect op de werkgelegenheid, de vorming van arbeidsinkomens en de vraag naar consumptiegoederen.

Twee kortsluitingen in de geldcirculatie

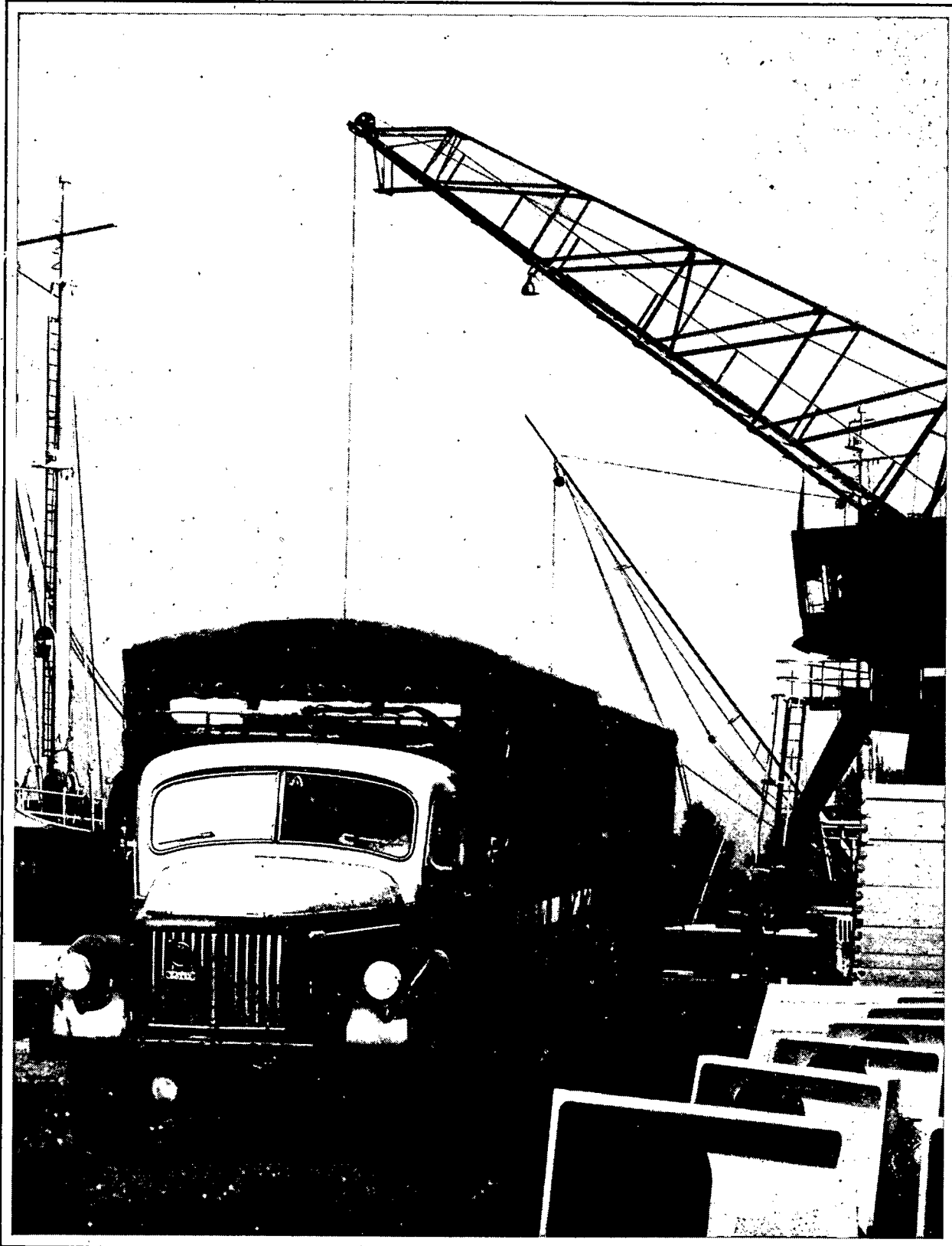
WANNEER ondernemingen een aanzienlijk deel van de gemaakte winsten inhouden (dat percentage van de totale winst kan bij ondernemingen groot zijn), dan ontstaat voor dit deel een kortsluiting in de *consumptieve geldcirculatie*. Daarmee is bedoeld de geldstroom, die in de vorm van rente, pacht, dividend, pensioen en arbeidsloon naar het publiek vloeit en vandaar via aankoop van consumptiegoederen (en diensten) terugvloeit naar de bedrijven.

Het inhouden van winsten kan worden gezien als sparen door de ondernemingen zelf. De keerzijde ervan is een verminderde consumptie door het publiek in dezelfde periode. Voor zover die ingehouden winsten worden besteed aan nieuwe, verbeterde technische apparatuur, waarbij manuren worden bespaard en technologische werkloosheid ontstaat, vindt nogmaals een kortsluiting in de consumptieve geldcirculatie plaats. Ditmaal doordat de ontslagen mankracht uit de sociale bijstand minder inkomsten ont-

⁵⁾ Zie „The Machines versus Men” in *Life International*, 23 september 1963.

WOON-EN WERKRUIMTE VRAAGT: ONTWIKKELING, FABRICAGE, **HANDEL**, UITVOERING, FINANCIERING!

VERENIGDE BEDRIJVEN BREDERO N.V. NIEUWE GRACHT 6 · UTRECHT · TELEFOON 030-16481

vangt dan eerst is verdiend. Ook dit werkt ongunstig in op de totale vraag naar consumptie-artikelen. De gelden, die de ondernemingen voor technische apparatuur besteden, gaan nu in de *productieve geldcirculatie* verder stromen, nl. tussen de producerende bedrijven onderling.

De twee, zojuist genoemde kortsluitingseffecten beïnvloeden in ongunstige zin de uiterst belangrijke *sociale functie* van de ondernemingen,

nl. door werkgelegenheid te verschaffen en de productiefactoren te belonen, de inkomensvorming te verzorgen en mede op peil te houden. De overheid is daarom genoodzaakt die sociale functie op allerlei wijzen te ondersteunen en voor zover nodig misschien zelf over te nemen. Met compensatoire maatregelen zal zij de consumptieve functie in het economisch bestel in tact moeten houden.

De afremmende invloed van de beide financiële kortsluitingseffecten op de vraag naar goederen en diensten bij het publiek kan door een scala van maatregelen met meer of minder goed resultaat worden tegengewerkt of gecompenseerd. Wij noemen daarvan:

- a. belastingverlaging;
  - b. betere sociale voorzieningen (hogere uitkeringen bij werkloosheid, het Johnson-programma voor de strijd tegen de armoede enz.);
  - c. een voorstel van President Johnsons Commission on Technology Automation and Economic Progress om elke burger in de Verenigde Staten een minimum inkomen te garanderen van \$ 3.000 per jaar;
  - d. verhoging van de militaire uitgaven (bevordert de werkgelegenheid en verhoogt het arbeidsinkomen; gelijktijdig worden hierdoor arbeidskrachten als het ware onthouden aan de productie van consumptie-artikelen; het consumptiegoederenpakket wordt erdoor beperkt, de totale vraag ernaar vergroot; de kloof tussen vraag en aanbod verkleint);
  - e. het moeilijk verkoopbare deel van de productie — dus het surplus — trachten te exporteren en daarbij streven naar het verkrijgen van een gunstige handelsbalans (deze doelstelling heeft bijgedragen tot de Trade Expansion Act van wijlen President Kennedy);
  - f. het surplus kan tegen verlaagde prijzen worden verkocht of zelfs cadeau gegeven;
  - g. importbeperking;
  - h. kostprijsverlaging door rationalisatie, o.a. door de geïmporteerde grondstoffen tegen lagere prijzen te betrekken (vooral ongunstig werkend voor de ontwikkelingslanden).
- De wegen d, e, f, g en h hebben belangrijke repercussies voor de internationale politieke en economische betrekkingen ⁶⁾. Dit geldt zowel voor de geïndustrialiseerde landen als voor ontwikkelingsgebieden. Door de methoden e, g en h wordt de internationale concurrentie verhevigd en het ontstaan van wrijvingspunten bevorderd. Dit vergroot de neiging zich te verweren en daardoor terug te vallen op het economisch nationalisme. De technische voor-

⁶⁾ Fr. L. Polak schenkt in zijn artikel: „Automatie als doorbraak naar nieuwe internationale betrekkingen” in *Internationale Spectator* van 8 oktober 1965 aandacht aan de internationale aspecten.

BELEG INTERNATIONALAAL

BELEG IN **Interunie**

BELEG INTERNATIONALAAL

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

(I. M.)

uitgang en de toenemende interdependentie tussen de landen in het atoomtijdperk doen echter dagelijks de noodzaak groeien om de internationale economische samenwerking voortdurend te versterken. Men kan zich dan ook moeilijk aan de indruk onttrekken, dat men in de Verenigde Staten, waar de technologische revolutie ⁷⁾ het verst is gevorderd, deze nog allerminst rationeel heeft verwerkt. Raymond Fosdick, oud-president van de Rockefeller Foundation, onderstreept die opvatting als hij opmerkt „...we have been undone by a technology which came too soon and which found us utterly unprepared in point of religion, ethics, law, philosophy or politics to meet the exigencies which it created” ⁸⁾.

Alle hiervóór genoemde wegen, behalve c en f, dienen als traditionele methoden te worden gekwalificeerd. Zij negeren het wezen van de technische en wetenschappelijke revolutie en verhogen daardoor de maatschappelijke spanningen die voortvloeien uit maatregelen, wanneer die éénzijdig het accent leggen op het „financieel wenselijke” in een economische orde, die bepaald wordt door de particuliere ondernemingsvorm (en beheerst door de criteria van rentabiliteit en schaarste). Anderzijds wordt de moderne industriële maatschappij meer en meer bepaald door het „technisch-materieel mogelijke” in objectieve, maatschappelijke en reële zin (potentiële overvloed).

Er bestaat een tendens om de moeilijkheden, die aan de interne ordeningsproblematiek bij een economische heroriëntering vastzitten, af te wentelen op de zwakke economische groepen in binnen- en buitenland (armoede in de Verenigde Staten; grote schulden van de ontwikkelingslanden). Dit verschijnsel is overigens niet alleen in de Verenigde Staten waarneembaar.

Deze twee fundamentele krachten (het financieel wenselijke en het technisch mogelijke) zijn in de automatiserende welvaartsstaat werkzaam. Zij moeten zo nauwkeurig mogelijk geanalyseerd worden in hun ordenende betekenis, in hun onderlinge samenhang en wederzijdse beïnvloeding en ten aanzien van de rol die de maatschappelijke instellingen daarbij spelen. Het is thans een existentiële opgave geworden voor de westerse industriële beschaving, wil zij dynamisch blijven en evolueren, om — gegeven de huidige stand van wetenschap en techniek — meester te blijven over de technologische veranderingen en hun uitwerking op de egocentrische en sociale impulsen, die het leven van mens en gemeenschap kenmerken.

Wassenaar.

E. H. F. VAN DER LELY.

⁷⁾ Belangrijk werk op dit terrein is bijv. verricht door een studiegroep onder leiding van Mr. H. W. Ferry, die in 1964 het rapport *The Triple Revolution* publiceerde.

⁸⁾ Geciteerd door Dexter M. Keezer in *Challenge*, vol. 12, no. 3, december 1963, blz. 10.

Voor een zo wisselvallige bedrijfstak als de zeevisserij, is het zinvol de produktiegegevens als vloot, bemanning, aanvoer en opbrengst, over een langere periode te beschouwen. Tussen 1955 en 1965 hebben zich in de Belgische vloot structurele, geografische en technische wijzigingen voorgedaan. Ten aanzien van het aantal arbeidskrachten wordt een sterke achteruitgang geconstateerd, terwijl de variaties in de aanvoer en de opbrengst bepaald zijn geworden door de ontwikkeling van de vloot.

DOOR de grote afhankelijkheid van de natuur, is de zeevisserij een uiterst wisselvallig bedrijf. Het is dan ook zinvol beschouwingen in verband met deze bedrijfstak over een langere periode te laten lopen. Dit is het oogmerk van onderhavige bijdrage. Over de periode van 1955-1965 worden produktiegegevens als vloot, bemanning en aanvoer in grote trekken geanalyseerd ¹⁾.

De vloot

DE Belgische zeevisserij wordt beoefend vanaf de kust tot in de IJslandse wateren, met tussenin alle gebieden van de Noordzee, het Kanaal, het Kanaal van Bristol en de Ierse zee. Voor deze visserijen telde de vloot einde 1965 383 eenheden, met een vermogen van 85.901 P.K. en een tonnage van 29.859 B.T.; in 1955 was de vlootsterkte 430 eenheden, met 63.913 P.K. en 26.350 B.T.

TABEL 1.

De Belgische vloot (aantal ingeschreven eenheden), 1955 - 1965 ^{a)}

Jaren	Aantal eenheden	PK	BT
1955	430	63.913	26.350
1956	437	68.709	27.687
1957	446	73.663	29.229
1958	441	73.872	29.105
1959	433	72.131	27.908
1960	419	75.656	29.065
1961	416	76.968	29.713
1962	398	78.277	30.170
1963	396	77.711	28.869
1964	388	82.008	29.280
1965	383	85.901	29.859

a) Toestand op 31 december van het jaar.

Zoals uit tabel 1 kan worden opgemaakt, is sedert 1957 het aantal eenheden bestendig verminderd; het globale motorvermogen daarentegen nam bijna voortdurend toe, terwijl ook de bruto tonnage, over enkele variaties heen, dezelfde tendens vertoont.

Deze eerste vaststellingen vereisen evenwel nog nader onderzoek.

a. De Belgische vloot is zeer uiteenlopend gestructureerd, doch grosso modo zijn drie categorieën te onderscheiden, nl. de kustvloot, de middenslagvloot en de diepzeevloot (tabel 2).

¹⁾ De gegevens over de vloot en de bemanning zijn afkomstig van het Bestuur van het Zeewezen en van de Binnenvaart (Ministerie van Verkeerswezen), terwijl de cijfers over de aanvoer werden verstrekt door de Dienst voor de Zeevisserij (Ministerie van Landbouw).

De Belgische zeevisserij 1955-1965

TABEL 2.

De vloot volgens categorieën, 1955 - 1965

Categorie	1955	1960	1965
Kustvloot			
aantal	222	176	98
P.K.	14.294	12.417	8.706
B.T.	4.756	3.705	2.104
Middenslagvloot			
aantal	181	206	235
P.K.	34.559	39.304	47.573
B.T.	14.193	14.877	16.077
Diepzeevloot			
aantal	27	37	50
P.K.	15.060	23.935	30.622
B.T.	7.401	10.483	11.678

De kustvloot die bestaat uit garnalkotters en kusttreilers, was vroeger voor de Belgische zeevisserij van vrij grote betekenis; deze betekenis neemt momenteel meer en meer af. In 1955 telde de kustvloot 222 eenheden of 51,6 pCt. van de totale vloot en in 1965 nog slechts 98 eenheden of 25,6 pCt. van de vloot. In dezelfde tijdspanne verminderde het motorvermogen met 5.588 P.K. en de tonnage met 2.652 B.T.

De middenslagvloot omvat de vaartuigen van 120 tot 350 P.K., en wel met name de kleine middenslagtreilers van 120 tot 240 P.K. en de grote middenslagtreilers van 240 tot 350 P.K. Tussen 1955 en 1965 is er bij de middenslagvloot een toename van 54 eenheden, van 13.014 P.K. en van 1.884 B.T. vast te stellen. Aldus boekte de middenslagvloot in 1965 61,4 pCt. van de vloot, 55,4 pCt. van het motorvermogen en 53,8 pCt. van de tonnage; in 1955 waren de resp. verhoudingscijfers 42,1 pCt., 54,1 pCt. en 53,9 pCt.

De diepzeevloot behelst kleine (van 350 tot 500 P.K.) en grote (boven 500 P.K.) treilers. Voor deze vloot wordt eveneens een belangrijke toename genoteerd. Het aantal eenheden steeg van 1955 tot 1965 van 27 tot 50; samen met het aantal is ook het motorvermogen (+ 15.562 P.K.) en de tonnage (+ 4.277 B.T.) sterk opgelopen.

In de beschouwde periode manifesteert zich in de Belgische vloot aldus een belangrijke *structuurwijziging*, in de zin van de bouw van grotere eenheden met sterkere motoren of de inbouw van sterkere motoren in bestaande schepen. Deze wijziging werd o.m. ingegeven door de noodzaak om de visserij te verleggen als gevolg van de geringe rendabiliteit in de kustwateren en door de behoefte aan intensifiëring van de visserij.

b. De vloot heeft vooral Oostende en Zeebrugge als inschrijvingshaven; Nieuwpoort bekleedt de derde plaats, terwijl te Blankenberge het aantal ingeschreven vaartuigen gering is. In 1965 telde Oostende 168 eenheden (met 48.699

P.K. en 17.572 B.T.), Zeebrugge 156 eenheden (met 30.457 P.K. en 10.151 B.T.), Nieuwpoort 56 eenheden (met 6.230 P.K. en 2.010 B.T.) en Blankenberge 3 eenheden (met 515 P.K. en 126 B.T.). De concentratie van de diepzeevloot te Oostende vormt een verklaring voor het procentueel aandeel in het aantal (43,9 pCt.) enerzijds en voor dat van het motorvermogen (56,7 pCt.) en de bruto tonnage (58,8 pCt.) anderzijds.

In de vier havens is de algemene tendens van de verschuiving naar grotere eenheden terug te vinden, doch er valt voor de vloot ook in geografisch opzicht enige verandering te noteren. Het belang van de te Oostende ingeschreven vloot is namelijk ten opzichte van de andere havens verminderd. Zeebrugge heeft de achteruitgang overgenomen. In deze haven is de ontwikkeling van de kleine middenslagvisserij in volle gang en met deze grotere eenheden kan de garnalenvisserij en de visserij op platvissoorten in goede voorwaarden worden uitgeoefend. De betekenis van Nieuwpoort bleef in de afgelopen jaren ongeveer op hetzelfde peil, terwijl de te Blankenberge ingeschreven vloot eerder symbolisch is, gezien deze eenheden te Blankenberge niet kunnen verkopen en Oostende of Zeebrugge moeten aandoen.

c. In de beschouwde periode is de gemiddelde ouderdom van de vloot (ca. 20 jaar) niet sterk gevarieerd. Te noteren valt echter dat de kustvloot uitgesproken verouderingsverschijnselen gaat vertonen (gemiddeld tussen 25 en 30 jaar), terwijl de middenslag- (ca. 15 jaar) en de diepzeevloot (ca. 20 jaar) in ouderdom gunstiger uitvallen. Bij de middenslag- en diepzeevloot zijn er immers regelmatig, zij het vooral in de jongste jaren, nieuwe eenheden bijgekomen; dit kan worden afgelezen uit tabel 3.

TABEL 3. Nieuwbouw, 1955 - 1965

Categorie	Aantal nieuwe eenheden
Kustvloot	7
Middenslagvloot	123
Diepzeevloot	23
Totaal	153

Voor de bouw van de nieuwe eenheden — en ook voor de installatie van nieuwe motoren — werd door de reders een beroep gedaan op de kredietfaciliteiten die door de wet van 23 augustus 1948 zijn voorzien. Krachtens deze wet worden door de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid (N.M.K.N.) en de Algemene Spaar- en Lijfrentekas (A.S.L.K.) leningen toegekend tot 70 pCt. van de totale investeringswaarde, terwijl door de Schatkist een interestbonificatie wordt verleend tot de helft van de geldende rentevoet met een maximum van 3 pCt.

Anderzijds werd ook het „Fonds voor het Uitreten en het Aanbouwen van zeeschepen” in ruime mate aangesproken. Dit Fonds, dat gevoed wordt door een jaarlijkse dotatie uit de buitengewone begroting, staat leningen toe, waarvan het bedrag hoger ligt dan 70 pCt. van de investering en/of waarbij de interestbonificatie groter is dan 3 pCt.

Ten slotte werd sedert 1962 ook genoten van subsidies bij het slopen van vaartuigen, die minstens 30 jaar oud of niet meer renderend zijn. Het maximum bedrag van de subsidies bedraagt 5.000 F per B.T., doch het wordt slechts toegekend wanneer het gesloopte vaartuig door een nieuwe eenheid wordt vervangen.

Tabel 4 vermeldt de gegevens van deze overheids-tussenkomsten voor de jaren 1955 - 1965.

TABEL 4.

Overheidstussenkomst voor de vissersvloot, 1955 - 1965
(in 1.000 F)

Jaren	Leningen N.M.K.N. en A.S.L.K.	Intrest-bonificatie	Leningen „Fonds voor het Uitreten van Schepen”	Uitbetaalde slooppremies
1955 ..	55.390	1.998	—	—
1956 ..	26.687	2.560	—	—
1957 ..	22.374	4.370	465	—
1958 ..	10.608	2.829	18.780	—
1959 ..	5.845	2.904	72.025	—
1960 ..	9.806	2.075	71.661	—
1961 ..	23.442	2.597	7.189	—
1962 ..	46.268	2.787	14.471	131
1963 ..	56.127	3.410	25.543	2.032
1964 ..	18.610	4.219	50.323	3.058
1965 ..	21.382	4.008	14.950	1.022

Zoals blijkt, werden tussen 1955 en 1965 in totaal voor 571,9 mln. F leningen toegestaan, w.v. voor 296,5 mln. F door de N.M.K.N. en A.S.L.K. en voor 275,4 mln. F door het Fonds. Verder verleende de overheid voor 33,8 mln. F bonificaties en voor 6,2 mln. F slooppremies.

d. Ten slotte moet even worden stilgestaan bij de technische ontwikkeling van de vloot. Het ligt zo dat in de afgelopen jaren de technische uitrusting van de Belgische vloot, zoals in de meeste landen, sterk is verbeterd; op de nieuwgebouwde eenheden is ook de accommodatie flink vooruitgegaan.

Er zijn echter twee aspecten die een bijzondere aandacht verdienen. Vooreerst is er de invoering van de bokkenvisserij op de kleinere eenheden. Sedert 1959 werden steeds meer en meer vaartuigen uitgerust met twee boomkorren, d.w.z. twee zakvormige netten, die door een boom worden opgehouden als zij over de bodem worden gesleept. Deze nieuwe techniek blijkt bijzonder rendabel te zijn bij de visserij op garnalen en op platvis.

Verder hebben er — zij het heel recent — nieuwe bouwconcepties ingang gevonden. In 1962 kwam voor België de eerste grote hekreiler in de vaart. Deze eenheid van 70 m lengte opereert echter meestal op de Afrikaanse kusten en doet de Belgische markt slechts sporadisch aan. Anderzijds vond in 1964 voor de kust- en middenslagvisserij het type hekbokker of kusthekreiler ingang. Deze eenheden van 15 en 27 m zijn opgevat als polyvalente vaartuigen, d.w.z. vaartuigen die meerdere visserijen kunnen beoefenen.

Ook voor de technische verbetering van de vloot is de overheid niet onverschillig gebleven. Enerzijds werd door de K.B.-en van 1 maart 1958 de mogelijkheid van steun tot verbetering van de visserij-uitrusting en van subsidiëring tot aanmoediging van opzoekingen voorzien, terwijl anderzijds de Commissie voor Toegepast Wetenschappelijk

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

Onderzoek in de Zeevisserij op het gebied van technisch onderzoek bijzonder actief was. In dezelfde geest werkte ook het in 1963 opgerichte Rijksstation voor Zeevisserij.

De bemanning

SEDERT meerdere jaren heeft de Belgische zeevisserij met een aanzienlijk personeelstekort af te rekenen; het wordt inderdaad steeds moeilijker om de vloot te bemannen. Waar in 1950 nog 2.291 vissers bedrijvig waren, viel het cijfer in 1965 op 1.901.

De vermindering van het aantal vissers is een logisch gevolg van de vlootvermindering, doch de daling van de personeelssterkte is groter dan die van de vloot. Van 1955 tot 1965 daalde het aantal vissers met 390 eenheden of 17,0 pCt. en de bemande vloot daarentegen met 52 eenheden of 13,3 pCt.

Het is onmogelijk één bepaalde oorzaak van het personeelstekort aan te halen. Wel is er een complex van elkaar aanvullende oorzaken die een ongunstige invloed uitoefenen op het bemanningsprobleem, met het gevolg dat het verlaten van het vissersberoep in de hand wordt gewerkt. Een summier afbakening van deze oorzaken zou leiden tot: de zware en harde arbeid op zee, het gemis aan gezinsleven, het onaangepast pensioenstelsel, de concurrentie van bepaalde diensten (zoals de staatsmarine, de koopvaardij, de toeristische bedrijvigheden van de kustplaatsen enz.), het tekort aan jonge elementen, het onzeker en wisselvallig karakter van het loonsysteem (vooral bij slechte seizoenen), de psychologische opvattingen en de sociologische structuur van de vissersbevolking.

De aanvoer en de opbrengst

ZOALS tabel 5 aantoont, was, naar hoeveelheid, 1955 het topjaar met ca. 69,5 mln. kg; het laagste aanvoercijfer werd in 1959 genoteerd met ca. 45,9 mln. kg. Ten aanzien van de opbrengst was 1965 het beste jaar (690,2 mln. F), terwijl opnieuw 1959 de geringste opbrengst boekte met ca. 490,9 mln. F.

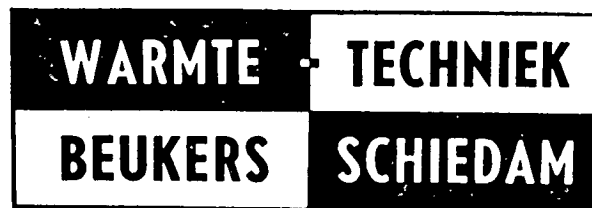
TABEL 5.

Aanvoer en opbrengst van vis, 1955 - 1965

Jaren	Aanvoer in	
	ton	1.000 F
1955	69.504	562.096
1956	58.494	557.833
1957	49.558	492.388
1958	50.091	511.081
1959	45.915	490.850
1960	47.569	536.034
1961	46.372	550.923
1962	47.886	586.631
1963	51.654	655.841
1964	47.666	599.752
1965	48.073	690.153

Ook voor de aanvoer vallen voor de jongste jaren enkele markante feiten te noteren, nl.

a. In 1965 bestond de aanvoer voor 92,0 pCt. uit bodemvis, voor 4,5 pCt. uit pelagische vis en voor 3,5 pCt. uit schaal- en weekdieren. Een verdeling naar opbrengst wijst uit dat bodemvis 90,0 pCt. nam van het totaal, terwijl de

(I.M.)

pelagische vis en de schaal- en weekdieren een aandeel hadden van resp. 1,8 pCt. en 8,2 pCt.

In 1955 lagen de verhoudingen enigszins anders. De visserij op bodemvis had een aandeel van 65,2 pCt. in de totale aanvoer, de visserij op pelagische vis een aandeel van 30,7 pCt. en de visserij op schaal- en weekdieren een aandeel van 4,1 pCt. Voor de opbrengst beliepen de cijfers resp. 76,1 pCt., 13,4 pCt. en 10,5 pCt.

Deze wijziging is in hoofdzaak te verklaren door de sterke achteruitgang van de haringvisserij. Waar in 1955 nog 19,8 mln. kg (of 63,9 mln. F) haring werd aangevoerd, werd in 1965 nog slechts een cijfer van 0,8 mln. kg (of 5,8 mln. F) bekomen. Behalve de vaak geciteerde oorzaken als de veranderingen van de natuurlijke omstandigheden en de aantasting van de haringstapel, heeft ongetwijfeld ook de op economische gronden gesteunde verminderde belangstelling van de Belgische visser voor de haringvisserij zelf tot deze achteruitgang bijgedragen. Het is echter een feit dat door deze toestand de visverwerkende nijverheid bijzonder sterk van het buitenland (vnl. Nederland) afhankelijk is geworden.

b. De aanvoerstructuur van de demersale vis onderging in de loop der jaren weinig wijzigingen (met tong, kabeljauw, schol, roggen, wijting en schelvis als voornaamste soorten), doch er valt te vermelden dat de aanvoer van rode zeebaars vooral de jongste jaren van betekenis werd.

c. Bij de categorie schaal- en weekdieren zijn uitzonderlijk sterke variaties te noteren en deze schommelingen vinden een oorzaak in de wisselvalligheid van de garnalenvisserij.

d. Oostende is de belangrijkste Belgische aanvoeren; in 1965 beliep de aanvoer te Oostende 68,5 pCt. van de totale aanvoer of 63,5 pCt. van de totale opbrengst. Op de tweede plaats staat Zeebrugge met 24,3 pCt. van de aanvoer en 30,3 pCt. van de opbrengst. Ten slotte komt Nieuwpoort met resp. 6,4 pCt. en 6,2 pCt. Te Blankenberge is sedert 1957 geen aanvoer meer geschied.

De verhoudingscijfers over de laatste jaren wijzen voor Oostende evenwel op een relatieve achteruitgang ten voordele van Zeebrugge en Nieuwpoort. Deze evolutie staat o.m. in verband met de reeds geciteerde geografische verschuiving van de vloot en met de aard van de uitgeoefende visserij in de betrokken havens.

(I. M.)

Met een aandeel **VEREENIGD BEZIT VAN**

Te Oostende was tot voor kort de aanvoer van de verre visserij van doorslaggevend betekenis. Deze aanvoer is in belangrijke mate teruggelopen. Daarentegen is de aanvoer van de meer nabijgelegen wateren, een aanvoer die door de kleinere eenheden van Zeebrugge en Nieuwpoort wordt verzorgd, toegenomen.

e. Van uitzonderlijke betekenis bij de evolutie van de opbrengst is de invoering geweest, vanaf 27 mei 1959, van het systeem van minimum aanvoerprijzen. Bij dit systeem wordt beoogd een „bodemprijs” in de markt te leggen en mede hierdoor de reders en vissers een minimum opbrengst te garanderen. Wanneer op de afslag in de drie vismijnen van de kust de gestelde minimum prijzen niet worden bereikt, wordt de vis uit de markt genomen en in principe afgestaan aan vismeelfabrieken. Na enkele maanden werking werd de opgevangen vis, onder bepaalde voorwaarden, ook wel afgestaan aan drogerijen en zouterijen, conservenfabrieken, forellen- en nertsenkwekerijen en exporteurs naar landen die niet tot de E.E.G. behoren.

De minimum prijzen zijn sterk gedifferentieerd. Zij ver-

schillen namelijk volgens soort en volgens grootte en variëren momenteel tussen 7 F per kg en 2 F per kg.

Het verschil tussen de opvangwaarde en de wederafstandswaarde werd aanvankelijk volledig door de centrale overheid gedragen. Sedert 1 januari 1964 bedraagt de overheidstussenkomst nog slechts 50 pCt.

Slotbeschouwingen

DE Belgische zeevisserij heeft de jongste jaren structurele en technische wijzigingen gekend, die niet hebben nagelaten invloed uit te oefenen op de bedrijfsvoering. Het bedrijf wordt echter verder met deze aspecten geconfronteerd en het valt de reder wel moeilijk de evolutie of „revolutie” bij te houden; tal van elementen, die zowel met de interne structuur (vlootopbouw, voorziening van arbeidskrachten, rendabiliteit enz.) als met de relaties tot het buitenland (overbevissing, Benelux- en E.E.G.-beleid enz.) verband houden, zorgen er voor dat de richtbakens niet op groen kunnen worden gesteld.

Oostende.

P. HOVART.

Amerikaanse dollarleningen op Europese kapitaalmarkten

IN de periode juli 1965 - maart 1966 zijn Amerikaanse ondernemingen erin geslaagd voor \$ 639 mln. aan internationale obligatieleningen te plaatsen op de krappe Europese kapitaalmarkten ¹⁾. Deze Amerikaanse stormloop — een nieuw verschijnsel — moet worden gezien als het resultaat van twee belangrijke ontwikkelingen.

Allereerst schijnt het Amerikaanse bedrijfsleven gehoor te hebben gegeven aan de oproep van President Johnson van 10 februari 1965 om — op basis van vrijwilligheid — kapitaalexport te verminderen, ten einde de betalingsbalans, die in 1964 een aanzienlijk tekort vertoonde, te verbeteren. Voorts wenste het bedrijfsleven zijn Europese investeringsplannen door te zetten.

Om deze doelstellingen met elkaar te verenigen bleef het Amerikaanse bedrijfsleven niets anders over dan te lenen in het buitenland, ondanks de in verhouding met het eigen land hogere kosten die hieraan verbonden waren. Dit alles verklaart nog niet het opmerkelijke succes van deze dollarleningen op de krappe Europese kapitaalmarkten. Waarom opmerkelijk?

1. Tot 1965 was de Europese investeerder vrijwel onbekend met het verschijnsel „Amerikaanse leningen”.

2. De Europese kapitaalmarkten stonden in 1965 onder zware druk van nationale leningen.

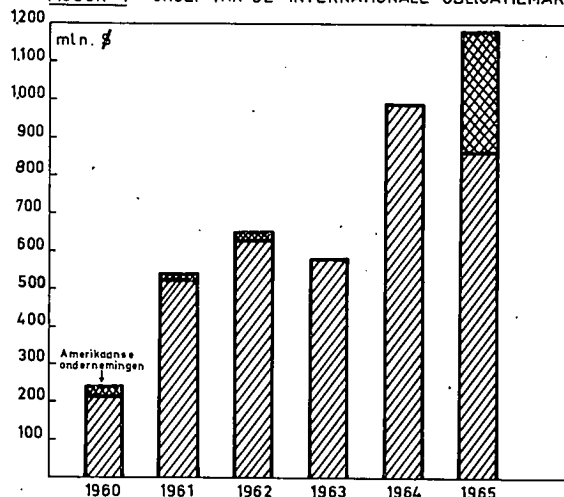
3. Het rendement van de Amerikaanse leningen lag beneden het rendement op staatsobligaties van de meeste landen.

¹⁾ Als bronnen voor dit artikel dienden de twee-maandelijkse rapporten van de Economic Research Division van The Chase Manhattan Bank en de maandelijkse economische overzichten van de First National City Bank, beide te New York.

Aan deze ontwikkeling schijnt nog geen einde te zijn gekomen, getuige het succes van 14 Amerikaanse leningen tot een totaal bedrag van \$ 250 mln. gedurende de eerste drie maanden van dit jaar, hoewel ook hier een stijgende rente op verkrappingsverschijnselen duidt.

Figuur 1 toont de groei van de internationale obligatiemarkt; de figuren 2 en 3 geven een indruk van de toenemende betekenis van Amerikaanse dollars op deze markt.

FIGUUR 1 GROEI VAN DE INTERNATIONALE OBLIGATIEMARKT

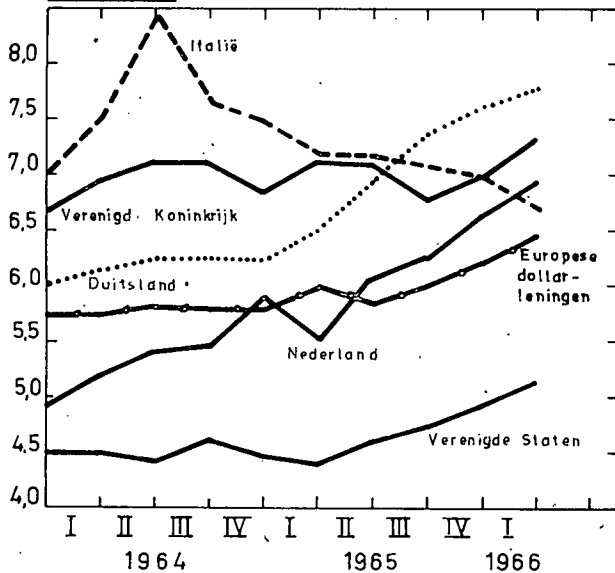

Aantrekkelijke rendementen en belegging in een redelijk stabiele geldenheid — de dollar heeft minder van zijn koopkracht verloren dan welke andere valuta ook — ge-

(I. M.)

1894 de voordelen van een afgeronde aandelenportefeuille

FIGUUR 2 RENDEMENTEN

voegd bij groeiende besparingen vormen wel de voornaamste redenen voor het succes van de Amerikaanse obligatieleningen. Dat een waarlijk internationale cliëntèle als koper van deze leningen optreedt blijkt wel uit het feit dat de instelling van de Interest Equalization Tax in 1963, die aankoop van buitenlandse waardepapieren voor Amerikaanse rekening in feite onmogelijk heeft gemaakt, geen beletsel is geweest voor een verdere uitbouw van de internationale kapitaalmarkt.

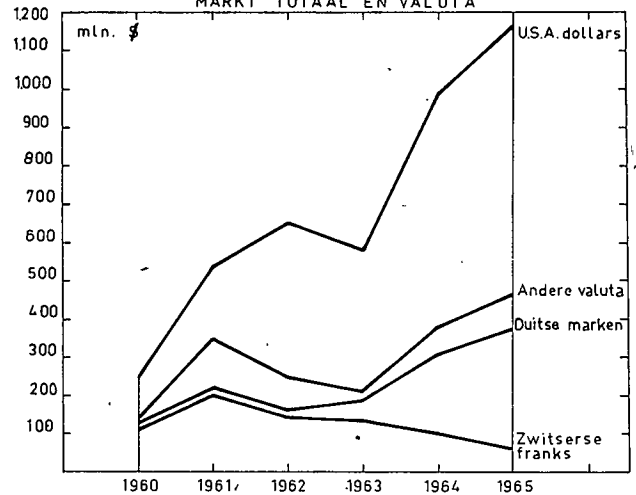
Er zijn weinig betrouwbare bronnen die ons antwoord geven op de vraag wie de kopers zijn, maar er zijn zekere indicaties die in drie richtingen wijzen:

1. Het grootste gedeelte van de leningen wordt gekocht door welgestelde burgers uit de gehele wereld, wier fondsen hoofdzakelijk door Zwitserse, Belgische, Nederlandse en Engelse banken worden beheerd.

2. Een ander gedeelte werd ondergebracht bij een aantal institutionele beleggers, met name pensioenfondsen van internationale organisaties.

3. Gebleken is, dat Canadese beleggers een gedeelte van

FIGUUR 3 GROEI VAN DE INTERNATIONALE OBLIGATIEMARKT TOTAAL EN VALUTA

hun Amerikaanse beleggingen in New York hebben verkocht ten einde Europese dollarleningen te kunnen kopen, hiertoe aangetrokken door de hoge rendementen.

Dankzij deze ontwikkeling heeft de Amerikaanse betalingsbalans een aanzienlijke verbetering ondergaan. De uitgifte van dollarleningen op Europese kapitaalmarkten vormt een welkome steun voor de betalingsbalansmaatregelen van de Amerikaanse overheid. In feite is de toegenomen activiteit op de internationale kapitaalmarkt dan ook het produkt van deze maatregelen. Men kan echter niet ontkennen, dat de concurrentie van leningen uit de Verenigde Staten een extra druk betekent voor de krappe Europese markt. Er gaan hier en daar dan ook stemmen op om te komen tot regulering van de Amerikaanse kapitaalvraag, zeer tot ongenoegen van de Amerikanen zelf, die deze ontwikkeling beschouwen als het enig juiste antwoord op beperkingen en regelingen van nationale overheden, dat aldus op effectieve wijze de verschillende elementen van de wereldeconomie integreert.

Andermaal is gebleken, dat onder het huidige monetaire stelsel „export” van monetaire moeilijkheden een eenvoudige zaak is.

Rotterdam.

Dr. G. F. VAN DER PUIL.

Boekbespreking

J. M. Vecht: *Onderneming en jaarverslag*. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1965, 151 blz., f. 11,50.

IN de Samsom-serie „Onderneming en Leiding” verscheen in de laatste maanden van 1965 van de hand van de heer J. M. Vecht, accountant N.I.v.A., te Amsterdam, een actueel boekje onder de titel „Onderneming en jaarverslag”. Het is wel duidelijk, dat na verschijnen van het rapport van de Commissie Verdam de aandacht nog meer dan tevoren op dit onderwerp is gevestigd. De fase van de aandacht voor de esthetische presentatie van het jaarverslag verlucht met grafieken, tabellen en foto's, hoe nuttig en interessant ook, is voorbij en de nadruk is komen te liggen op de inhoud, die uiteindelijk rationele informatie dient te geven. Door de wisselwerking tussen degenen die informatie verschaffen en hen, die daarvan kennis nemen voor eigen gebruik en ter voorlichting van derden, dient het jaarverslag ten slotte op het geëigende niveau te komen.

De schrijver heeft zijn taak breed opgevat. De aanduiding „boekje” doet daarom aan de inhoud en zijn omvang nauwelijks waardering wedervaren. Het is opmerkelijk hoeveel aspecten in 150 bladzijden zijn behandeld, resp. vermeld.

In het eerste en tweede hoofdstuk geeft Vecht aan dat de omvang en betekenis van het verantwoordingsstuk, dat het jaarverslag in feite is, met de uitbreiding van het aantal naamloze vennootschappen recht evenredig is, na de scheiding van eigendom en leiding. Hij preciseert de kring dergenen, waarvoor het bestemd is en geeft als zijn mening te kennen — m.i. ten rechte — dat het jaarverslag als publiek verantwoordingsstuk doelmatige informatie dient te geven, niet alleen aan hen wier belangenfeer reeds binnen de N.V. ligt, maar ook aan hen, die in potentie binnen die sfeer kunnen komen te liggen, derhalve potentiële aandeelhouders, commerciële relaties, werknemers. Hij had hier nog aan kunnen toevoegen, dat de voorlichters bij uit-

nemendheid, financiële pers en andere beroepsmatige effectenanalisten in het gepubliceerde jaarverslag moeten kunnen vinden wat zij ter voorlichting nodig hebben. Schrijver schenkt voorts aandacht aan het tijdstip der publikatie, waarbij hij ook de tussentijdse mededelingen betreft.

Hoofdstuk 3 behandelt het wetgevingsaspect. De gebrekkige detailleringvoorschriften van art. 42 W.v.K., die noch de passiefzijde van de balans noch de resultatenrekening omvatten, vinden aandacht en er wordt op gewezen, dat men destijds (1928) wel zeer sterk aan de besloten N.V. heeft gedacht. De verbetering, voorzien in het ontwerp van het nieuwe B.W., wordt vermeld, nl. dat omtrent de inrichting van balans en van winst- en verliesrekening bij A.M.v.B. voorschriften kunnen worden gegeven.

Het vierde hoofdstuk behandelt de indeling van het verslag en wijst op het feit, dat de indeling der categorieën ten onzent vrij willekeurig is, nl. directieverslag, preadvies van commissarissen en balans per ultimo van het jaar onder verslag dan wel per begin van de nieuwe periode, waarin dan de winstverdeling is verwerkt, alsmede de toelichting. Ook de accountantsverklaring in de verschillende modulaties vindt hier haar plaats.

Het vijfde hoofdstuk maakt gewag van het bestaan van de interne jaarrekening ten behoeve van het bestuur (meer gedetailleerd en interne reserves vermeldende) en de externe jaarrekening voor publikatie bestemd. De balansstructuur zowel voor de scontrovorm als de in Nederland nog weinig gebruikelijke verticale vorm worden uitvoerig geanalyseerd, aan de hand van duidelijke schemata (blz. 62 en 84). De proportionele consolidatie, in feite een monstrum, wordt ook door Vecht veroordeeld. De rekeningvorm alsmede de verticale vorm van de resultatenrekening wordt daarna eveneens ontwikkeld.

In het zesde hoofdstuk komen de voor jaarrekening en jaarverslag zo essentiële problemen als goed koopmansgebruik, vervangingswaarde en juiste beeld, ter sprake. Het labiele, althans te elastische, begrip goed koopmansgebruik, dat op basis van Niederstwertprinzip en gulden = gulden standpunt tot het op ruime schaal voorkomen van jaarrekeningen heeft geleid, die voor reële informatie geen enkel houvast leveren, wordt geconfronteerd met het wenselijke systeem van balanspresentatie tegen vervangingswaarde, althans tegen benaderde vervangingswaarde, die ik actuele waarde zou willen noemen. Vecht gaat echter aan de praktische moeilijkheden van de waardering tegen vervangingswaarde niet voorbij.

Ten slotte wordt in het zevende en achtste hoofdstuk aandacht gewijd aan het jaarverslag van de besloten N.V. en aan het toezicht van commissarissen, de accountantscontrole, de algemene vergadering van aandeelhouders en aan de vraag óf en in hoeverre overheidstoezicht door een centraal controle-orgaan gewenst zou zijn.

Elk der acht hoofdstukken eindigt met annotaties en literatuurverwijzingen. Het boek wordt besloten met een verzorgde literatuuroopgaaf en een vermelding van de desbetreffende belangrijke bepalingen over de naamloze vennootschap. Lezing en bestudering van dit zorgvuldig en deskundig geschreven boekje kan aan ieder, die met deze materie in studie en praktijk te maken heeft, gaarne worden aanbevolen. Ook als naslagwerkje kan het goede diensten bewijzen.

Amsterdam.

H. H. M. FOPPE.

E.-S.B. 6-7-1966

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt

MET een forse sprong is sedert 13 juni de bankbiljetten-circulatie omhoog gegaan. Tot en met 27 juni heeft de stijging f. 351 mln. bedragen en tot aan de ultimo zijn hier nog enkele tientallen miljoenen bijgekomen. De grens van f. 8 mrd. is hierdoor ruim gepasseerd.

Onder de druk van deze toeneming hebben de kassen der banken zich toch nog goed gehouden. Op 29 juni stonden deze op f. 244 mln. Men moet hierbij echter bedenken, dat door verdiscontering en voorschotten in rekening-courant het bankwezen hiertegenover f. 397 mln. betaalmiddelen van De Nederlandsche Bank heeft verkregen. Hiervan vormt f. 207 mln. het kredietelement, dat eens zal moeten worden afgelost. Zolang dit niet mogelijk is, zullen de banken zich nog niet liquide gevoelen.

De druk op de kas zal nog worden versterkt door de verzwarende van de Gedragslijn inzake de kredietverlening op korte termijn, althans voor die banken die zich boven de norm bevinden. Is dit het geval gedurende drie achtereenvolgende maanden of gedurende vier maanden in een tijdvak van zes maanden en de desbetreffende bank is in deze periode nog verder boven de normen uitgegaan dan in de overeenkomstige maanden van 1965, dan zal de franchise, die elke bank thans geniet, worden beperkt. Daarnaast kan de Centrale Bank bepalen, dat gedurende de gehele restrictieperiode, die loopt van het midden van elke maand tot het midden van de volgende maand, het bedrag van het compenserend deposito dagelijks ten volle moet worden aangehouden. Tot nu toe gold, dat een bank moest zorgen gemiddeld het verplichte bedrag bij De Nederlandsche Bank te hebben staan.

De wijziging in de franchise-regeling geldt voor die banken, die hun relevante kredietverlening enige tijd boven de norm hebben doen stijgen en bovendien de overschrijding ten opzichte van een jaar eerder hebben vergroot en daardoor dus hebben bijgedragen tot een verdere monetair ongewenste geldschepping. De banken die binnen de lijn blijven of zich boven de lijn bewegen doch deze lijn niet verder overschrijden, zullen van de verzwarende geen last hebben. De te snel expanderende banken echter zullen een drukverhoging ondergaan. Wanneer de Centrale Bank het flexibele karakter aan het verplichte deposito ontnemt kan de desbetreffende bank niet meer met de hoogte van het deposito manipuleren, zich zelf niet meer, zoals men wel zegt, een daggeldening geven.

In het algemeen betekenen de nieuwe maatregelen, dat de liquiditeitszorgen voor het bankwezen toenemen; zij kunnen ertoe leiden, dat de terughoudendheid bij de kredietverlening groter wordt.

Het tegoed van de Staat is dank zij het opnemen van kasgeldleningen voor een onbekend bedrag en door het onderbrengen van schatkistpapier bij De Nederlandsche Bank (ten bedrage van f. 188 mln.) op ongeveer hetzelfde lage peil gebleven, nl. f. 132 mln. Wanneer onze berekeningen in deze kroniek

(I.M.)

spaar veilig en vertrouwd
met een Spaardeposito.
4½-5% rente (resp. 6 mnd. en 1 jaar opzegging)

Algemene Bank Nederland
(Nederlandsche Handel-Maatschappij — De Twentsche Bank)

van 8 juni juist zijn, heeft de Staat nu alle herfinancieringsfaciliteiten uit hoofde van guldenstrekkings door andere landen op het I.M.F. en van de goudstorting ter gelegenheid van de verhoging van het quotum verbruikt. Veel mogelijkheden tot manipuleren staan de Minister van Financiën niet meer ter beschikking.

Kapitaalmarkt

DE Rijkspostspaarbank heeft de rente op termijnspaarboekjes verhoogd, nl. voor de jaarstermijn van 4 op 5 pCt., voor de halfjaarstermijn van $3\frac{3}{4}$ pCt. op $4\frac{1}{2}$ pCt., terwijl op de nieuw ingevoerde driemaands-termijnboekjes 4 pCt. zal worden vergoed. De rentestijging, die in alle Westeuropese landen plaatsvindt, dringt derhalve ook in ons land is alle hoeken door.

NATIONALE BANK VOOR MIDDELLANG KREDIET N.V.

Gevestigd te Amsterdam

Tot nader bericht verkrijgbaar in stukken van f 1000.-

7% 8-jarige obligaties 1966

tegen de koers van 100%

voor hoofdsom en rente onvoorwaardelijk gegarandeerd door de

AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V.

op de voorwaarden van uitgifte vermeld in het prospectus dd. 1 juli 1966.

Aflossing à pari in 5 jaarlijkse termijnen, telkens op 1 juli, te beginnen op 1 juli 1970, door uitloting. Niet vervroegd aflosbaar.

Exemplaren van het prospectus zijn verkrijgbaar bij de kantoren van de AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V.

De afgifte van $6\frac{3}{4}$ % 8-JARIGE OBLIGATIES 1966 IS GESTAAKT.

1 juli 1966.

Voor vacerende functies en beschikbare krachten

op hoog niveau zijn de advertentiekolommen van „Economisch-Statistische Berichten” het aangewezen medium:

1e) Omdat Uw annonce onder de aandacht komt van stafpersoneel in de grote bedrijven.

2e) Omdat Uw annonce wordt gelezen door diegenen, die de zakelijk belangrijke beslissingen nemen, of daarbij van grote invloed zijn.

VOORAANSTAANDE ORGANISATIE OP HET GEBIED VAN MARKTONDERZOEK

ZOEKT EEN

Research Project Director

voor de zeer gevarieerde werkzaamheden die in het belang van tal van vooraanstaande nationale en internationale relaties worden verricht.

Vereisten: universitaire opleiding; meerdere jaren ervaring op alle terreinen van marktonderzoek in de ruimste zin van het woord; alsmede de capaciteiten om zich, zowel schriftelijk als mondeling, goed in het Engels uit te drukken.

Sollicitaties, vergezeld van curriculum vitae, worden gaarne ingewacht onder no. E.-S.B. 27-3, postbus 42, Schiedam.

ndexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1965	H. & L. 1966	24 juni 1966	1 juli 1966
Algemeen	343	361 — 295	295	299
Internationale concerns	477	513 — 405	405	411
Industrie	313	322 — 274	274	278
Scheepvaart	136	140 — 114	114	115
Banken en verzekering	180	187 — 146	147	146
Handel enz.	163	167 — 146	146	146

Bron: A.N.P. - C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).

Philips	f. 112,50	f. 100,30	f. 100,80
Unilever, cert.	f. 114	f. 83	f. 86,30
Kon. Petroleum	f. 147,60	f. 137	f. 140,90
A.K.U.	389	346	344½
K.L.M.	f. 268	f. 471	f. 453
Hoogovens, n.r.c.	440	344½	344
E.M.S.	190	168	175

	30 dec. 1965	24 juni 1966	1 juli 1966
Kon. Zout-Ketjen	765½	524	518
Zwanenberg-Organon	f. 171	f. 169	f. 168
Robeco	f. 222	f. 203	f. 202
New York.			
Dow Jones Industrials	964	897	877
Rentestand.			
Langlopende staatsobligaties b) ..	5,98	6,59	6,58
Aandelen: internationalen b) ..	4,0	.	.
lokalen b) ..	4,2	.	.
Disconto driemaands schatkist- papier	4½	5	5

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.
b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

C. D. JONGMAN.

Ook wanneer u niet geïnteresseerd mocht zijn in het beleggen in Duitse effecten, dan kunt u uw beleggingsinzicht in het algemeen verrijken door kennis te nemen van de inhoud van één of meer der onderstaande uitgaven van „**VERLAG MODERNE INDUSTRIE**“, die elk voor zich zijn geschreven door specialisten op beleggingsgebied en die het lezen meer dan waard zijn.

1* Geld richtig anlegen

door Claus Schrempf f 11,75

8e druk - 218 blz. - 8 afb.
28 tab.

2* Wie werde ich Aktionär

door Franz Goossens f 11,75

4e druk - 242 blz. - 24 tab.
en afb.

3* Börsenchancen richtig nutzen

door W. Blessing & J. Puhl

f 15,25

3e opnieuw bewerkte druk -
295 blz. - linnen band

Bestellingen te richten aan de N.V. Koninklijke Nederlandse Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Postbus 42, Schiedam.

Grote Handelsonderneming, gevestigd in Arnhem, zoekt contact met gegadigden voor de functie van

CONTROLLER

De werkzaamheden van deze functionaris, die rechtstreeks onder de directie is geplaatst, omvatten:

- Het opbouwen van goede budgetten.
- Het analyseren van de resultaten.
- Het verhogen van de efficiency.

Onze gedachten gaan uit naar iemand, die ervaring heeft op het gebied van de budgettering, creatief denkt en zeer goede contactuele eigenschappen bezit. Een academische opleiding of een daarmee gelijk te stellen ontwikkeling is gewenst.

Eigenhandig geschreven sollicitaties te richten aan het Bureau van dit blad onder nummer E.S.B. 27-2, postbus 42, Schiedam.

N.V. NEDERLANDSCHE ELECTROLASCH MAATSCHAPPIJ

gevestigd te Leiden.

Ondergetekenden delen mede, dat ten kantore van de

AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V.

te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage of Leiden, verkrijgbaar zijn exemplaren van een Bericht inzake het aanbod tot verwisseling van

aandelen „B”

N.V. NEDERLANDSCHE ELECTROLASCH MAATSCHAPPIJ

in

aandelen

N.V. HOLLANDSCHE CONSTRUCTIEWERKPLAATSEN

in de verhouding van nominaal f 500.- aandeel "B" N.V. Nederlandsche Electrolasch Maatschappij tot nominaal f 400.- aandelen N.V. Hollandsche Constructiewerkplaatsen.

N.V. NEDERLANDSCHE ELECTROLASCH MAATSCHAPPIJ

N.V. HOLLANDSCHE CONSTRUCTIEWERKPLAATSEN

Leiden, 30 juni 1966.

werknemers zijn al genoeg om een collectieve pensioenverzekering te sluiten

De Eerste Nederlandsche heeft een grote ervaring op het gebied van collectieve verzekeringen. Zij concipiëert uw nieuwe pensioenverzekering "naar maat", aangepast aan de specifieke omstandigheden van uw bedrijf. Ook voor uitbreiding van bestaande contracten of herv verzekering van pensioenfondsen kunt u altijd deskundig advies van ervaren specialisten verwachten.

BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN
JOHAN DE WITTLAAN 50 - 's-GRAVENHAGE
POSTADRES: POSTBUS 5 - TEL. 070 - 51 43 51

Telkens en telkens blijkt ons weer
hoezeer de nog steeds snel groeiende
lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de
particuliere belegger, wat inhoud,
actualiteit en objectiviteit betreft
waardoert.

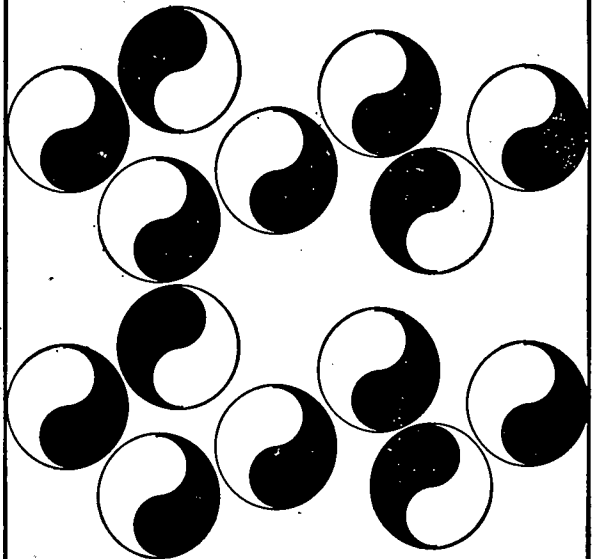
Dit heeft vele redenen: het bevat
wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die
steeds actuele onderwerpen des-
kundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna
dynamisch geschreven beursover-
zicht, de stemming goed weer-
gevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fonds-
analyses, volgens een eigen prak-
tisch systeem, enig voor Neder-
land.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair
en onderhoudend geschreven... en
uiteraard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, ad-
viezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen
(ook van incurante) telkens
wanneer hieromtrent iets te mol-
den valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne
gratis een 2-tal proefnummers ter
kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

OHRA

ZIEKTEKOSTEN- VERZEKERING

POSTBUS 87
ARNHEM

TELEFOON 08300-35651